

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Alena Kocháňová

**Koncepce Ukrajina-Litva-Bělorusko a východní
Politika Polska po roce 1989**

Bakalářská práce

Praha 2012

Autor práce: **Alena Kocháňová**

Vedoucí práce: **doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.**

Rok obhajoby: 2012

Bibliografický záznam

KOCHÁŇOVÁ, Alena. *Koncepce Ukrajina-Litva-Bělorusko a východní Politika Polska po roce 1989*. Praha, 2012. 56 s. Bakalářská práce, Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií.

Vedoucí bakalářské práce doc. PhDr. Jiří Vykoukal, CSc.

Abstrakt

Bakalářská práce zpracovává téma polské východní politiky mezi lety 1989 a 2005 a místo, které v ní zaujímala tzv. „koncepte ULB“ – Ukrajina-Litva-Bělorusko, jíž se Polsko ve své zahraniční politice inspirovalo. Byla vypracována za studené války polským exilem ve Francii a prosazovala nezávislost východních sousedů Polska a vzájemné dobré vztahy za účelem stabilizace regionu a omezení sovětského vlivu. Vzhledem k historickým neshodám národů byl tento přístup revoluční. Cílem je zjistit nakolik byla koncepce uplatňována po roce 1989 a s jakou motivací. Proto práce metodou historické analýzy zkoumá oblasti jako nezávislost, bezpečnost, menšiny, společné dějiny, jakou mírou se zde koncepce projevovala a popíše faktory, které aplikaci ovlivňovaly (Rusko, NATO, EU, státní zájmy, polský romantismus, rozdílné politické směřování Ukrajiny, Litvy a Běloruska). Dále se zabývá proměnami užívání koncepce jednotlivými polskými vládami a snaží se identifikovat společné body a rozdíly, ale také je-li užívání koncepce reálné či spíš ústní. Nakonec je hodnocen vliv polského vstupu do NATO a EU na model ULB a jeho (ne)aktuálnost v reorganizovaném středoevropském prostoru. Práce dochází k závěru, že ačkoli podmínky v Evropě po roce 1989 neumožňovaly důslednou aplikaci koncepce v původní podobě a polské vlády s ní nakládaly volně, její hlavní myšlenka vycházet co nejlépe s východními sousedy, podporovat jejich nezávislost a zajistit Polsku bezpečnou pozici v regionu je nadčasová a má smysl pro rozvoj Středovýchodní Evropy.

Abstract

This bachelor's thesis discusses the "Ukraine-Lithuania-Belarus approach" (ULB) and the way in which it influenced Poland and its Eastern policy during 1989-2005. The approach was formulated by the Polish exile in France during the Cold War. It promoted the independence of Polish's Eastern neighbors and good-neighbor policy in order to stabilize the region and impede the Soviet influence. This approach was revolutionary given the historical tensions that existed among Poland and the ULB nations. The purpose of this paper is to find out to which extent the approach was put into practice and what motivated its use. Therefore, this study uses the method of historical analysis to examine the area of independence, security, minorities and common history, find out how much the ULB approach was actually present, and the various factors that influenced it, which include Russia, NATO, EU, national interests, Polish romanticism, and different political tendencies of Ukraine, Lithuania and Belarus. Moreover, the paper examines the changes in approaches to ULB by the different Polish governments, tries to identify the common points and differences, and whether the ULB approach was more of oral or of practical nature. Finally, the thesis evaluates the Polish accession to NATO and EU and how it affected relations with its Eastern neighbors. The conclusion is that the conditions in Europe after 1989 didn't enable full application of the ULB approach and the Polish governments interpreted it quite freely. However, the main thought of the approach remains – the good-neighbor policy and the support of Poland's neighbors' independence. These factors contribute to maintain the stability of the region, in which strong Poland, with support from NATO and EU can foster the development of Central-Eastern Europe.

Klíčová slova

Polsko, Ukrajina, Litva, Bělorusko, polská východní politika, Polsko po roce 1989

Keywords

Poland, Ukraine, Lithuania, Belarus, Polish eastern policy, Poland after 1989

Rozsah práce: 81 644 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 18. 5. 2012

Alena Kocháňová

Poděkování

Ráda bych poděkovala panu doc. PhDr. Jiřímu Vykoukalovi, CSc. za podnětné rady a pomoc v cestě za tématem práce, stejně jako při jeho zpracování.

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno:

Alena Kocháňová

E-mail:

Krokodylekx@seznam.cz

Semestr:

letní

Akademický rok:

2010/2011

Název práce:

Koncepce Ukrajina-Litva-Bělorusko a východní politika Polska po roce 1989

Předpokládaný termín dokončení (semestr, školní rok):

letní semestr, 2011/2012

Vedoucí bakalářského semináře:

Oldřich Tůma

Vedoucí práce (není povinné):

Jiří Vykoukal

Zdůvodnění výběru tématu práce (5 řádek):

Polské územní nároky, kulturní dominance a paternalismus po první světové válce zapříčinily spory mezi Polskem a sousedícími Ukrajinci, Litevci a Bělorusi. Výrazné části těchto národů se ocitly v rámci Polska. Po druhé světové válce se Poláci nedokázali smířit se ztrátami území ve prospěch sousedů. Za komunismu vznikla v polském exilovém časopise "Kultura" pro Poláky kontroverzní koncepce východní politiky podporující právo na nezávislost jednotlivých národů v oblasti. Tato "koncepce ULB" (Ukrajina, Litva, Bělorusko) se po roce 1989 stala vodítkem pro oficiální východní politiku Polska. Práce se hodlá zabývat analýzou tohoto modelu a jeho projevy v Polsku po roce 1989, neboť se jedná o téma v české literatuře naprosto nepřítomné, které má ale vliv na aktuální východní politiku EU.

Předpokládaný cíl (5 řádek):

Cílem práce je zjistit, do jaké míry a s jakou motivací byla koncepce ULB uplatňována v zahraniční politice Polska po roce 1989. Práce nejprve vysvětlí, v čem byla podstata zmíněné koncepce. Následně bude analyzovat příčiny, které stály za různými formami jejího uplatňování v polské zahraniční agendě. V závěru se pokusí vysvětlit, do jaké míry a v závislosti na čem můžeme tuto různorodost vysvětlit na jedné straně neochotou či neschopností jednotlivých vlád držet se koncepce, která byla verbálně označována za velmi dobrou, a do jaké míry byla na druhé straně tato různorodost daná faktem, že koncepce ULB vznikla ve specifických poměrech studené války a byla či je nepřenositelná do nových mezinárodních reálií.

Základní charakteristika tématu (10 řádek):

Koncepce ULB vypracovaná exilovým publicistou Jerzym Giedroycem a redaktorem Juliuszem Mieroszewským z časopisu "Kultura" se podle oficiální rétoriky polských politiků stala základem přístupu k východním sousedům po roce 1989. Koncept propagoval opuštění polského územního revizionismu, překonání předsudků vůči sousedům a podporu jejich nezávislosti na Rusku. To mělo zajistit stabilitu středovýchodní Evropy a upevnit pozici Polska. Po zhroucení východního bloku se však Polsku otevřely nové možnosti, jako vstup do NATO či EU, které redefinovaly jeho zahraničně-politické priority. Navíc každá ze zemí ULB zvolila jiný kurz - Litva euroatlantický, Bělorusko s autoritativním režimem izolacionistický a Ukrajina balancovala mezi západní Evropou a Ruskem. Analýza porevolučního vývoje polské východní politiky mezi lety 1989 a 2005 ukáže, nakolik byl koncept ULB reálně aplikován, jak

se vyvíjel a jestli má v nových podmínkách ještě smysl.

Předpokládaná struktura práce (10 řádek):

Nejprve bude představen historický kontext oblasti a koncepce ULB. První část popíše hlavní parametry přístupu ULB sledované v politice Polska po roce 1989. V první kapitole budou zpracováni jednotliví aktéři regionu - Ukrajina, Litva, Bělorusko, Polsko a Rusko. Dále zanalyzujeme společné jmenovatele v zájmech zemí a (ne)aplikaci modelu ULB. Druhá kapitola bude mapovat projevy a přítomnost či nepřítomnost ULB ve východní politice jednotlivých polských porevolučních vlád, nakolik se jednalo o rétoriku a nakolik o skutečnou praxi. Pokusíme se také identifikovat podobnosti a rozdíly v přístupu jednotlivých vlád ke koncepci. Třetí kapitola se zaměří na vliv vstupu Polska do NATO a EU na praktikování modelu ULB. V závěru přistoupíme k bilanci východní politiky Polska po roce 1989, kde zhodnotíme míru aplikace Giedrojcova přístupu, motivace Polska k jeho (ne)praktikování a jeho budoucí vyhlídky.

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

Nowak, Andrzej. *Impérium a ti druzí : Rusko, Polsko a moderní dějiny východní Evropy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK), 2010.

Wandycz, Piotr. *Střední Evropa v dějinách od středověku do současnosti : cena svobody*. Praha: Akademia, 1998.

Konopka, Hana, Daniel Boćkowski. *Polska i jej wschodni sąsiedzi w XX wieku : studia i materiały ofiarowane prof. dr. hab. Michałowi Gnatowskiemu w 70-lecie urodzin*. Białystok : Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, 2004.

Plach, Eva. *The clash of moral nations: cultural politics in Pilsudski's Poland, 1926-1935*. Athens, Ohio: Ohio University Press, 2006.

Hofman, Iwona. *Ukraina, Litwa, Białoruś w publicystyce paryskiej "Kultury"*. Poznań: Wydawnictwo Forum Naukowe, 2003.

Jasina Łukasz, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil. *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie : zbiór studiów*. Lublin : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007.

Na ўшанаванне пам'яці Яэы Hedrojca: matэрыялы Мiжнароднай навуковай канферэнцыі "Kancэпцыя ULB (Ukraina, Litva, Belarus') - ad idèi da рeалiзацыi". Мiнск : Книhазбор, 2006.

Dymarski Mirosław, Jerzy Juchnowski. *Europa Środkowo-Wschodnia w polskiej myśli politycznej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004.

Polska polityka wschodnia : materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu. Wrocław : Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2009.

Modzelewski, Wojciech Tomasz. *Polska wobec sąsiadów : współczesne stosunki polityczne = Poland and neighbours : contemporary political relations*. Olsztyn: Instytut Nauk Politycznych Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, 2009.

Bieleń, Stanisław. *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i do Unii Europejskiej: problemy tożsamości i adaptacji*. Warszawa: Difin, 2010.

Bachmann, Klaus, Elżbieta Stadtmüller. The European Union's neighbourhood challenge : transborder cooperation, migration and europeanization. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2011.

Misztal, Wojciech. Dialog obywatelski we współczesnej Polsce. Lublin: Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2011.

Podpis studenta a datum

Schváleno	Datum	Podpis
Vedoucí bakalářského semináře		
Garant oboru		

Obsah

Abstrakt	Error! Bookmark not defined.
Abstract	Error! Bookmark not defined.
Úvod	11
1. Parametry, aktéři a oblasti aplikace ULB v Polsku po roce 1989	14
1.1. ULB - prostor mezi Polskem/Evropou a Ruskem	14
1.2. Cesty zemí ULB po roce 1989, jejich orientace a vztah k Polsku	16
1.2.1. Ukrajina	16
1.2.2. Bělorusko	17
1.2.3. Litva	17
1.3. Společné jmenovatele v zájmech zemí středovýchodní Evropy a (ne)aplikace ULB	18
1.3.1. Nezávislost	19
1.3.2. Bezpečnost	20
1.3.3. Historie	23
1.3.4. Menšiny	24
2. Uplatnění ULB v zahraniční politice polských vlád po roce 1989	27
2.1. Postsolidaritní vlády 1989-1993	28
2.2. Postkomunistické vlády 1993-1997	31
2.3. Akcja Wyborcza Solidarność 1997-2001	34
2.4. Návrat levice 2001-2005	36
2.5. Prezidenti a ULB koncepce	39
2.6. Bilance	40
3. Vliv vstupu Polska do NATO a EU na východní politiku a aplikaci ULB	41
3.1. Rusko	42
3.2. NATO	43
3.3. EU	43
Závěr	46
Summary	48
Použitá literatura	50

Úvod

Po roce 1989 se Polsko inspirovalo ve svém postupu vůči východním sousedům tzv. „konceptí ULB“ (Ukrajina-Litva-Bělorusko), která vznikala od roku 1951 ve vlivném polském exilovém časopise *Kultura*, vycházejícím v Paříži. Šéfredaktor Jerzy Giedroyć a redaktor Juliusz Mieroszewski zde zformulovali během studené války přístup, který hlásal, že by Polsko mělo opustit své východní teritoriální nároky, podporovat nezávislost Ukrajiny, Litvy a Běloruska na SSSR, praktikovat vstřícnou sousedskou politiku a dobře vycházet s Německem a s Ruskem zbaveným komunistů. Cílem byl rozklad SSSR zevnitř a zajištění nezávislosti Polska, okolním státům a garance dlouhodobé bezpečnosti středovýchodoevropského regionu. Tématem této práce tedy bude, jakým způsobem se koncepce ULB promítla do polské východní politiky po roce 1989.

ULB přístup ale nebyl pro Poláky ani pro jejich východní sousedy jednoduchý, neboť je spojovaly společné dějiny i minulé křivdy. Po staletí spadala území těchto současných států, nebo alespoň jejich části, pod Polsko-litevskou unii, kde hrála dominující roli polská šlechta. Po třetím rozdělení Polska roku 1795 země zanikla, ale Poláci se nevzdali myšlenky její obnovy, což se jim podařilo po první světové válce. Avšak narazili na problém národnostních požadavků Litevců, Ukrajinců a Bělorusů, kteří v mezidobí prošli procesem národního sebeuvědomění. Polskému státu, motivovanému touhou po území i spásitelskými sklony, se podařilo získat oblasti, které si nárokovala okolní etnika. Polská asimilační politika, diskriminace a vzájemná válečná příkoří vytvořila mezi národy propast.

V meziválečném období se vyprofilovaly dva přístupy k menšinám v Polsku. *Federalistický* proud, opírající se o „jagellonskou myšlenku“ multietnického Polska, hlásal mírové soužití národů v rámci jednoho státu a zastával jej maršál Pilsudský.¹ *Nacionalistický* směr, též přezdívaný „piastovská myšlenka“, propagoval národní stát a politiku asimilace.² Ten představoval pravicový politický vůdce Roman Dmowský a jeho následovníci. Giedroyć s Mieroszewským vycházeli spíše z Pilsudského, ale federalismus adaptovali na podmínky studené války. Koncepce ULB hlásající toleranci a spolupráci nezávislých států proti expanzi velmocí tak po čtyřicet let postupně pronikala do polského exilového a opozičního povědomí.

---

¹ Pilsudský byl ale pragmatikem, sám byl autorem represí např. proti ukrajinské menšině roku 1930 a jeho hlavním cílem bylo udržet územní integritu Polska.

² Timothy Snyder, *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania and Belarus 1569-1999* (New Haven: Yale University Press, 2003), 222-224.

Po zhroucení komunismu ve středovýchodní Evropě se model ULB jevil jako vhodný přístup pro demokratický civilizovaný stát, o který Polsko usilovalo.

Cílem mé práce je prozkoumat, do jaké míry a s jakou motivací byla koncepce ULB uplatňována v zahraniční politice Polska po roce 1989, kdy region procházel rychlými změnami, důležitou roli zde začínaly hrát NATO a EU a každá ze zemí ULB zvolila odlišný politický kurz.

Ve kterých oblastech se tedy model ULB projevoval a které faktory na něj působily? Měnilo se užívání koncepce v závislosti na vládách? Jak se na ni podepsaly NATO a EU? A konečně, nakolik byl přístup aktuální mimo studenoválečný kontext, ve kterém vznikl?

Sledované období 1989 až 2005 umožní odpovědět na tyto otázky, protože pokrývá události od polské nezávislosti na SSSR po první rok po vstupu Polska do EU, kdy bylo již možné pozorovat vliv evropské integrace na polskou politiku.

Metodou práce je historická analýza založená na studiu primárních zdrojů a sekundární literatury.

Práce je rozčleněna do tří kapitol, přičemž první kapitola popíše geopolitický prostor středovýchodní Evropy, zdejší aktéry Polsko, Rusko, Litvu, Ukrajinu a Bělorusko a jejich zájmy. Také zde budou zanalyzovány společné jmenovatele nezávislost, bezpečnost, historie a menšiny, kolem kterých se rozehrávají regionální vztahy a které ovlivňují interakci mezi jednotlivými státy. Cílem je zjistit, ve kterých oblastech, v jaké míře a jestli zde Polsko jednalo v souladu s modelem ULB. Druhá kapitola nabídne pohled na polskou východní politiku po roce 1989, kde bude sledovat vývoj koncepce v pojetí po sobě jdoucích vlád. Zjistíme, zda se přístup odvíjí od stranické orientace nebo od jiných faktorů. Také se budeme snažit odhalit, zda se jedná o pouhou rétoriku či o činy. Třetí kapitola se zaměří na to, jaký vliv měl na aplikaci ULB modelu vstup Polska do NATO a do EU a jestli má koncepce v nově uspořádané střední Evropě stále smysl.

Téma ULB koncepce jsem si vybrala, protože se jedná o důležitý rys polské východní politiky hrající významnou roli i při vytváření východního rozměru politiky EU, kde má Polsko klíčovou úlohu. V českém prostředí, které v rámci Unie s Polskem na východní politice spolupracuje, je model ULB naprosto neznámý, stejně jako jeho letitý vývoj v polském povědomí, takže naší straně mohou unikat podstatné souvislosti.

Rozbor literatury

Přímo ke koncepci ULB není literatura českých autorů téměř žádná. Informace k východní politice Polska jsou zpravidla dostupné z anglických či polských zdrojů a obecně

dějiny a společenský kontext pro práci bylo možné nastudovat v češtině. Všechna potřebná literatura je dostupná v knihovně T. G. M. v Jinonicích, ve Slovanské knihovně, v Polském institutu a současnější analýzy jsou volně přístupné na internetu.

Z pramenů byly použity každoroční projevy ministrů zahraničí mezi lety 1989-2005 v publikaci *Exposé Ministrów Spraw Zagranicznych 1990-2011*, které zprostředkovávají dobovou atmosféru a umožňují porovnat, jaké místo různé vlády přiznávaly východní politice a poměřit sílu rétoriky ULB.

Většina práce vznikla na základě sekundárních zdrojů. Zcela zásadní je kniha polské historičky Iwony Hofman *Ukraina, Litwa, Białoruś w publicystyce paryskiej „Kultury“ z roku 2003*. Autorka je specialistkou přímo na časopis *Kultura*. Publikace popisuje vývoj koncepce ULB, realie jednotlivých zemí, vztahy s Polskem a reakce časopisu na události u východních sousedů Polska. Zpracovává ale situaci jen do roku 2000, pohlíží na ni pouze očima redaktorů *Kultury* a nezabývá se jednotlivými polskými vládami, ani otázkami energetiky či euroatlantické integrace.

Další velice užitečnou knihou je *Polityka Zagraniczna RP: 1989-2002* Romana Kuźniara a Krzyszofa Szczepanika, která věnuje východní politice a konkrétním aktivitám vlád široký prostor.

Všestranně informují o východní politice sborníky z konferencí. Přínosný byl zejména titul *Polska polityka wschodnia: materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu* a také *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie z roku 2007*. Problémem sborníků je, že jedni a ti samí řečníci často opakují ty stejné názory napříč konferencemi.

Velice bohatý přehled o menšinách, energetice a východní politice lze získat ze studií publikovaných Ośrodkiem studiów wschodnich, Instytutem Batorego či v každoročním přehledu polské zahraniční politiky *Rocznik Polskiej Polityki zagranicznej*. Poslední titul zahrnuje analýzy vztahů Polska, jeho sousedů a konkrétní témata jako východní politika, konflikty, kultura či bezpečnost. Obdobné informace poskytuje i *Rocznik Strategiczny*.

Problematice EU a NATO se věnují všechny výše zmíněné instituce a sborníky, nicméně souvisle téma zpracovává publikace *Polityka zagraniczna Polski po wstapieniu do NATO i do Unii Europejskiej*.

K porozumění národnostních otázek a menšin je velice přínosná kniha amerického specialisty na východní Evropu Timothyho Snydera *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania and Belarus 1569-1999*.

1. Parametry, aktéři a oblasti aplikace ULB v Polsku po roce 1989

Zhroucení východního bloku a následný rozpad SSSR roku 1991 zcela změnilo politické reálie ve středovýchodní Evropě a umožnilo nezávislost, mezi jinými, bývalých sovětských republik Litvy, Běloruska a Ukrajiny, ale i lidových demokracií jako Polsko. V této kapitole se zaměříme na jednotlivé aktéry působící v regionu středovýchodní Evropy, jejich vzájemné vztahy a místo Polska v této složité partii. Pokusíme se zjistit, jak v klíčových otázkách přistupovalo ke svým východním sousedům, které faktory ho ovlivňovaly, nakolik bylo jeho jednání motivováno koncepcí ULB a kde naopak zvolilo jiný přístup.

1.1. ULB - prostor mezi Polskem/Evropou a Ruskem

Již od počátku 90. let oblast Litvy, Běloruska a Ukrajiny, tvořící souvislý pás mezi Černým a Baltským mořem, podléhala zájmům sousedních regionů a zemí. Pro Rusko, Polsko a západní Evropu měla tato oblast různou důležitost.

Rusko, traumatizovaný dědic SSSR, ji chápalo jako přirozenou sféru svého vlivu, neboť všechny tři země ULB za komunismu tvořily jeho součást. Rusko si po rozpadu sovětského impéria zajistilo, aby se bývalé sovětské republiky zapojily do jím řízeného Společenství Nezávislých Států (SNS), což mu v nich zajišťovalo ekonomický, vojenský a politický vliv. Tomuto osudu se vyhnuly pouze pobaltské země. Roku 1993 ruský ministr zahraničí Kozyrev vyhlásil doktrínu, ve které formuloval myšlenku „blízkého zahraničí“, spočívající v posílení vazeb Ruska na bývalé svazové republiky, a která prohlašovala oblast za ruskou sféru vlivu.³ Cílem bylo zabránit státům v bezpečnostní integraci s jinými partnery než s Ruskem, například s NATO, zachovat odbytiště pro své zboží a vytvořit si podél dlouhých hranic loajální státy. Tato politika se dotýkala i Ukrajiny, Běloruska a v menší míře Litvy. Moskva také nerada viděla euroatlantické aspirace u Polska, Česka a Maďarska. Vybudovat si ochranný val na svých západních hranicích bylo pro Rusko klíčové, neboť právě Evropa představovala ohrožení ruské bezpečnosti v podobě NATO.⁴ Mimo to by ztráta „blízkých sousedů“ ve prospěch západní Evropy oslabila prestiž Ruska.

Další z aktérů, Polsko, zavrhlo po roce 1989 jakýkoliv územní revisionismus a na rozdíl od Ruska aktivně podporovalo v rámci své „dvoukolejné politiky“⁵ nezávislost Litvy,

---

³ Petra Kuchyňková a Tomáš Šmíd et al., *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru* (Brno: Masarykova Univerzita, 2006), 34.

⁴ Roman Kuźniar a Krzysztof Szczepanik, *Polityka Zagraniczna RP, 1989-2002* (Warszawa: Wydawnictwo AKSON, 2007), 55.

⁵ Přístup praktikovaný ministrem zahraničí Krzysztofem Skubiszewským mezi lety 1989-91, viz dále.

Běloruska a Ukrajiny a jejich orientaci na západ, aby došlo k oslabení ruského vlivu v regionu, který vnímalo jako významnou hrozbu. Jeho primárním zájmem bylo zajištění vlastní nezávislosti a panovalo přesvědčení, že se státy nutně dostanou buďto pod taktovku Ruska nebo do euroatlantického tábora, přičemž Polsko jednoznačně upřednostňovalo západní variantu.⁶ Poláky vedla k podpoře států ULB i zdejší prométheovská tradice, v rámci které se chápali jako ochránci, obháječi hodnot a šířitelé kultury a civilizace.⁷ Navíc kdyby v oblasti převládl ruský prvek, regionální důležitost Polska by klesla. Přitom upevnění pozice ve středovýchodní Evropě byl jeden z hlavních polských cílů.

Oblasti ULB se dotýkala i politika evropských a atlantických struktur, které k ní po rozpadu SSSR zaujímaly opatrný postoj, bály se intervenovat do postsovětské sféry vlivu a i v průběhu 90. let se chovaly nedůvěřivě. Západní země zpočátku naopak oceňovaly, že Rusko se snaží držet tlakový hrnec postsovětských států pod kontrolou v rámci SNS.⁸ Službu zemím ULB prokázalo Polsko, které za ně lobovalo u EU a NATO.⁹

Jak Rusko, tak Polsko měly v oblasti své zájmy, které se často střetávaly. Vzájemné vztahy však byly výrazně asymetrické, neboť Polsko svým ekonomickým ani územním potenciálem nemohlo konkurovat ruskému gigantovi, který měl často vazby na politické scény jednotlivých států. Pro Polsko bylo Rusko významným faktorem ovlivňujícím směřování zahraniční politiky, zatímco v opačném směru to neplatilo. Region byl také důležitou tranzitní oblastí ropy a plynu z Ruska do Evropy, takže pro Rusko bylo výhodnější mít oblast pod kontrolou.¹⁰

Od osamostatnění států do rozšíření EU roku 2004 se v prostoru ULB vytvořilo několik dělících čar, v podobě organizací EU, NATO, SNS, či vízové politiky. Litva se přiřadila k západním strukturám, zatímco Ukrajina a Bělorusko zůstaly víc navázány na Rusko.

---

⁶ Paweł Zalewski, „Polityka RP wobec Rosji: kontynuacja czy nowy początek?“ v Magdalena Jankowska et al., *Polska polityka wschodnia : materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu* (Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2009), 42.

⁷ Mykoła Riabczuk, „Prometeusz i realiści,“ v *Aktualność przestania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, ed. Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil (Lublin : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007), 365.

⁸ Joanna Strzelczyk, *Ucieczka ze wschodu, Rosja w polskiej polityce 1989-1993* (Warszawa: Oficyna wydawnicza RYTM, 2002), 129.

⁹ Polsko se angažovalo i v dialogu mezi zakavkazskými republikami a NATO, ale větší důraz kladlo na situaci u svých přímých sousedů.

¹⁰ Stavba plynovodu Nord Stream (projednávaná od roku 2005 a započatá roku 2010), který vede z Ruska do Německa přes Baltské Moře se situace změnila. Rusko už nebude záležet výlučně na tranzitních zemích středovýchodní Evropy. „Planning the Nord Stream,“ Nord Stream, <http://www.nord-stream.com/pipeline/planning/> (staženo, 2. 5. 2012).

1.2. Cesty zemí ULB po roce 1989, jejich orientace a vztah k Polsku

Země ULB po roce 1991 zvolily různá směřování v otázkách zahraničně-politické orientace, vnitropolitického vývoje a vnímavosti k polské diplomacii. I pro Polsko měla každá země jinou strategickou důležitost a věnovalo jí různý prostor.

1.2.1. Ukrajina

Ukrajina představovala pro Polsko nejvýznamnějšího a nejstrategičtějšího východního souseda. Spojenectví s ním považovala za důležité, protože mu přisuzovala funkci „narázníku“, který, za předpokladu, že bude nezávislý, pomůže k zachování geopolitického pluralismu ve středovýchodní Evropě a zabrání zde návratu ruské mocenské dominance.¹¹

Ukrajina vyhlásila nezávislost po referendu roku 1991 a za prezidenta si zvolila Leonida Kravčuka, který se snažil omezit vliv Ruska v zemi. Roku 1994 ho nahradil Rusku příznivější Leonid Kučma, kterého po diskreditaci v očích voličů vystřídal z oranžové revoluce vzešlý prozápadní Viktor Juščenko.¹²

Po osamostatnění bylo obyvatelstvo hodně zesovětizováno. Překvapivě mnoho lidí chtělo zachovat vazby na Rusko, neboť se obávali hospodářských, politických a společenských změn v nových podmínkách.¹³ Velký vliv na poměry v zemi měla ruská menšina čítající zhruba 20% veškerého obyvatelstva obývající zejména východní oblasti Ukrajiny. Toto rozpolčení země se výrazně promítalo do politických preferencí a do orientace na zahraniční partnery.

Pro Rusko byla Ukrajina strategická svou geografickou polohou a přístupem k Černému moři, představovala důležitou tranzitní zemi pro ruský plyn a ropu a omezovala přímý kontakt Ruska se západními organizacemi. Uchovat si vliv na Ukrajině bylo tedy pro Rusko zásadní, a proto se výrazně ohrazovalo proti multivektorovému přístupu ukrajinské zahraniční politiky, který se přes ruské vlivy již od 90. let prosazoval a který se orientoval kromě Ruska i na USA a EU.¹⁴ Snahy o integraci Ukrajiny, člena SNS, do NATO a EU Rusko rovněž vnímalo velmi negativně. Ukrajina byla ve své zahraničně-politické orientaci rozpolcená. Polsko, které Ukrajinu aktivně podporovalo v integraci s NATO a EU, Ukrajina vnímala jako spojence při cestě na západ.

---

¹¹ Kuźniar a Szczepanik, *Polityka Zagraniczna*, 53.

¹² Kuchyňková a Šmíd et al., *Rusko jako geopolitický aktér*, 86.

¹³ Iwona Hofman, *Ukraina, Litwy, Białoruś w publicystyce paryskiej „Kultury“* (Poznań: Forum Naukowe, 2003), 173.

¹⁴ Kuchyňková a Šmíd et al., *Rusko jako geopolitický aktér*, 69.

1.2.2. Bělorusko

Už od Lukašenkova příchodu k moci Polsko kritizovalo proruské a autoritativní směřování Běloruska. Když zjistilo, že je nemožné navázat s režimem spolupráci, řešilo Polsko dilema, zda v dialogu s Běloruskem pokračovat, aby nedošlo k úplnému převládnutí ruského vlivu či přistoupit k izolacionismu, jakožto vynucovacímu prostředku.¹⁵

K nezávislosti Běloruska došlo roku 1991 spíše kvůli rozpadu SSSR než v důsledku toužebného úsilí o samostatnost. K moci se sice dostala běloruská opozice a prezidentem se stal Stanislav Šuškevič, nicméně už roku 1994 ho vystřídal svérázný, autoritativní a na Moskvu se orientující Alexandr Lukašenko.¹⁶

Důvodem byla mimo jiné slabá běloruská národní identita obyvatelstva, historicky zapříčiněná častým pohybem hranic v oblasti a stíráním rozdílů mezi etniky, která zde spolu po staletí žila. Roli hrál i velký podíl ruského obyvatelstva na běloruském území. Národ byl také nejednotný nábožensky, jazykově i historicky. Komentátor *Kultury* Janowicz označil politicky pasivní, na SSSR nostalgicky vzpomínající národ, jako „bělosověticus“.¹⁷

Pod Lukašenkovou taktovkou prohloubilo Bělorusko vztahy s Ruskem dobrovolně a integrace šla i za rámec SNS, až k vytvoření společného Svazového státu roku 1999.¹⁸ Čím méně s Ruskem spolupracovala Ukrajina, tím více získával běloruský spojenec na důležitosti. Pro Rusko byla zásadní jeho geopolitická poloha umožňující ruským vojenským jednotkám přítomnost v pásu mezi Ruskem a oblastmi zahrnutými v euroatlantických strukturách. Tuto službu si však Rusko draze vykupovalo dotováním běloruského hospodářství. Vztah obou zemí také vždy nebyl zdaleka idylický.

1.2.3. Litva

Litva zvolila úplně opačný kurz než Bělorusko a Ukrajina a vydala se jednoznačně euroatlantickým směrem.¹⁹ Pro Litevce představovala problém polská menšina, která byla proti osamostatnění státu, z čehož pramenily chladné vztahy s Polskem, které tuto akci oficiálně neodsoudilo. V rámci NATO a EU se ale země staly spolupracujícími regionálními partnery.

---

¹⁵ Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś*, 258.

¹⁶ *Ibidem*, 257.

¹⁷ *Ibidem*, 259.

¹⁸ Vytvoření Svazového státu Ruska a Běloruska předcházela roku 1997 předetapa, kdy bylo vyhlášeno Společenství Ruska a Běloruska. Kuchyňková a Šmíd et al., *Rusko jako geopolitický aktér*, 55.

¹⁹ Gyls Povilas, „Najnowsza historia rozwoju stosunków polsko-litewskich,“ *Polska polityka wschodnia*, ed. Jan Król et al. (Kraków Meritum, 2000), 58.

Severní soused Polska vyhlásil nezávislost v březnu roku 1990. Ta mu ale kvůli obstrukcím Moskvy a jejímu pozdějšímu vojenskému zásahu byla přiřknuta až po státním převratu v SSSR v srpnu 1991.²⁰ K nezávislosti zemi dovedl představitel opozičního hnutí Sajudisu, Vytautas Landsbergis, ale už ve volbách 1992 zvítězila postkomunistická levice a její lídr, bývalý proreformní tajemník ÚV KS Litvy, Algirdas Brazauskas, se stal roku 1993 litevským prezidentem. Od voleb 1996 vládly buď pravicové, a nebo středové strany. Roku 1998 na post prezidenta nastoupil americký Litevec Valdas Adamkus, po něm roku 2003 kontroverzní Rolandas Paksas, kterého roku 2004 vystřídal opět Adamkus.²¹

Litevci byli národem se silnou identitou a historií a proti sovětské dominanci se bouřili podstatně více než Ukrajinci a Bělorusové. Stejně jako ostatní pobaltské státy se Litva nestala součástí SNS. Rusko neslo vyvázání Pobaltí ze Společenství s nelibostí a velice negativně přijalo členství jeho států v NATO, čemuž se předtím snažilo aktivně zabránit.²² Následkem toho byly vzájemné vztahy už od 90. let velice problematické.

Jaké ale zaujímali postoje jednotliví aktéři regionu v konkrétních otázkách?

1.3. Společné jmenovatele v zájmech zemí středovýchodní Evropy a (ne)aplikace ULB

Roku 2001 ředitel oddělení východní Evropy polského ministerstva zahraničí Marek Ziolkowski prohlásil, že program *Kultury*, přijatý jako základ polské východní politiky, podléhá modifikacím v závislosti na aktuálních potřebách zahraniční politiky a závisí na místě Polska v NATO, EU a na jeho regionální pozici.²³ Jak velké tyto modifikace byly, kdy se z ULB modelu vycházelo a kdy byla koncepce opuštěna, prozkoumáme na příkladu jednotlivých oblastí zájmů Polska a jeho ULB sousedů a na konkrétních problémech, které vyvstaly ve vzájemných vztazích. Cílem je také zjistit, jestli jsou určité spory a polská odpověď na ně s to zpochybnit funkčnost celé ULB. Aplikaci modelu budeme sledovat v oblasti nezávislosti, bezpečnosti, historie a menšin. Reakce Polska budeme srovnávat s ideálem koncepce, tedy s kritérii 1) podpora nezávislosti ULB 2) prosazování příznivé sousedské politiky 3) přenesení se přes vzájemné historické stereotypy 4) hledání dialogu jak s ULB, tak s Ruskem 5) vybudování stabilní pozice Polska ve středovýchodní Evropě.

---

²⁰ Halina Beresnevičiute-Nosálová, *Litva* (Praha: Libri, 2006), 164.

²¹ *Ibidem*, 167.

²² Kuchyňková a Šmíd et al., *Rusko jako geopolitický aktér*, 45.

²³ Hofman, *Ukraina, Litva, Białoruś*, 285.

1.3.1. Nezávislost

S postupným tříštěním východního bloku zde kulminovaly národnostní požadavky a nezávislost na Rusku se stala prioritou číslo jedna. Po rozpadu SSSR si ji nově vzniklé státy chtěly zpravidla udržet. Pro Polsko stála nezávislost v centru veškerých národních aspirací a jí také podřizovalo směřování zahraniční politiky. Její nejlepší garanci představoval geopolitický pluralismus v regionu, který prosazovala i koncepce ULB a který mohla zajistit podpora nezávislosti sousedů.²⁴

Ukrajina, Litva a Bělorusko však měly na počátku 90. let strach z obnovy územních požadavků Polska a z jeho nevyžádaného paternalismu.²⁵ Polsko se ale poučilo z meziválečného období, kdy obsahovalo rozsáhlé oblasti s nespokojenými menšinami sousedních národů, což působilo vzájemnou nevráživost a zapříčinilo za druhé světové války jejich příklon k polským nepřátelům.²⁶ Plynulo z toho poučení, že je lepší se obklopit spřízněnými nezávislými sousedy ochotnými spojit se proti společné hrozbě.²⁷ Zde je patrná argumentace koncepce ULB.

Jedním z cílů ULB bylo rozvrátit SSSR zevnitř podporou protirežimní opozice. K tomu se Polsko uchýlilo už roku 1990 „dvoukolejnou politikou“ ministra zahraničí Kryštofa Skubiszewského, který jednal jak s oficiální sovětskou vládou, tak s opozičními vládami Ukrajiny a Běloruska.²⁸ Jednání probíhala i s litevskou vládou, které ale přiznával jiný status než Ukrajině a Bělorusku, protože počítal, že Pobaltské státy míří k osamostatnění rychleji.²⁹ Problémem v jednání však zůstávala polská menšina v Litvě. Vyřešením jejich práv podmiňovali Poláci podpis polsko-litevských dohod. Dále Polsko uznalo jako vůbec první země nezávislost Ukrajiny a Běloruska, naopak s uznáním Litvy otálelo, což se negativně promítlo do vzájemných vztahů.

V rámci své politiky zastávající nezávislost sousedů podporovalo Polsko protivládní opozici jak v Lukašenkově Bělorusku, tak na vzbouřené Ukrajině během oranžové revoluce v roce 2004 a navíc se stavělo na stranu separatistických Čečenců v rusko-čečenském konfliktu.³⁰ Tento postoj v souladu s ULB měl negativní vliv na polské vztahy s Ruskem.

---

²⁴ Kuźniar a Szczepanik, *Polityka Zagraniczna*, 25.

²⁵ Nowak, *Impérium a ti druzi*, 231.

²⁶ Litva zpočátku války sympatizovala se SSSR, Ukrajina s nacistickým Německem.

²⁷ Nathaniel Copey, „Remembrance of Things Past: the Lingering Impact of History on Contemporary Polish Ukrainian Relations,“ *EUROPE-ASIA STUDIES*, č. 4 (červen 2008): 535, <http://web.ebscohost.com> (staženo 28. 3. 2012).

²⁸ Jerzy Kranz, „Polityka zagraniczna Polski – rzut oka na lata przełomu,“ v *Aktualność przestania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, 339.

²⁹ Strzelczyk, *Ucieczka ze wschodu*, 119.

³⁰ Andrzej Chwalba, *Polsko 1989-2008, Dějiny současnosti* (Brno: CDK, 2009), 181.

Každá země měla o nezávislosti své představy. Polsku, Litvě a Ukrajině nevadilo integrovat se v rámci nadnárodních euroatlantických struktur. Hlavní cíl byl vyvázat se z politického vlivu Ruska. Litva kvůli sporu s Polskem v počátcích 90. let hledala cestu do Evropy skrze skandinávské partnery.³¹ Rozpolcená Ukrajina se snažila balancovat mezi Ruskem a západem a Polsko vnímala jako „západní spojku“.

Bělorusko naopak nemělo o polské mediátorství ani o západně orientovanou nezávislost zájem a chtělo posilovat integraci s Ruskem. To, co Polsko chápalo jako podporu samostatnosti, vnímalo Bělorusko jako vměšování se do vnitřních záležitostí. Bělorusko se navíc těšilo podpoře Ruska, které se stavělo striktně proti západním aspiracím středovýchodní Evropy.

V otázce nezávislosti se Polsko řídilo svým zájmem, pro nějž byla prospěšná i nezávislost sousedů. Bělorusko ale tento model odmítalo, na Ukrajinu ho Polsko aplikovalo jen do té míry, dokud nebyla ohrožena vyhlídka vlastní nezávislosti. Litva zvolila cestu nezávislosti bez spolupráce s Polskem, což se změnilo s přípravami vstupu obou zemí do EU a NATO.

1.3.2. Bezpečnost

Dalším ze společných jmenovatelů v zájmech jednotlivých zemí, který úzce souvisí s nezávislostí, byla bezpečnost. Jak se polská snaha o její zajištění slučuje s aplikací koncepce ULB, budeme sledovat na příkladu bezpečnosti vojenské a energetické.

Polsko se snažilo co nejrychleji integrovat do mezinárodních organizací a aktivně se podílet na jejich chodu. Nejprve soustředilo energii na KBSE, kde hledalo první bezpečnostní garance po rozpadu východního bloku.³² V otázce vojenských aliancí mělo Polsko jasno – po téměř 40 letech v paktu Varšavské smlouvy se upnulo k přistoupení do NATO, jehož členem se stalo roku 1999. Do Aliance se za polské pomoci přiřadila roku 2004 i Litva, což bylo pro Polsko naprosto klíčové. Tento krok garantující oproštění se z ruského vojenského vlivu chtěla kopírovat i Ukrajina, na jejímž území zůstávala přítomna ruská vojska v rámci černomořské flotily.³³ Roku 1997 podepsala Ukrajina s NATO Chartu zvláštního partnerství.

---

³¹ Konrad Szymański, „Parlament Europejski: o historycznym rozwoju i perspektywach polityki wschodniej Unii Europejskiej“ v *Polska polityka wschodnia: materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu*, 23.

³² Andrzej Józef Madera, *Polska Polityka Zagraniczna, Europa Środkowo-Wschodnia, 1989-2003* (Kraków: Firma „SAS,” 2003), 33.

³³ Podle „Velké smlouvy“ (1997) mezi Ruskem a Ukrajinou by zde měla zůstat až do roku 2022. Kuchyňková a Šmíd et al. *Rusko jako geopolitický aktér*, 84.

Polsko Ukrajinu v tomto prozápadním směru aktivně podporovalo, byť byla ukrajinská žádost o plné členství v NATO roku 2002 zamítnuta.

Nicméně prioritou pro Poláky byla jejich vlastní bezpečnost, takže v polovině 90. let odmítli přijetí Ukrajiny do Visegrádské skupiny a prohloubení integrace s Ukrajinou, neboť se obávali ohrožení vlastního vstupu, a vstupu ostatních členů spolku, do NATO.³⁴

Proti proatlantické formaci stálo Bělorusko, na jehož území Rusko nikdy nepřerušilo vojenskou přítomnost a přes běloruské vyhlášení neutrality již roku 1992 země podepsaly smlouvy umožňující rozmístění ruských ozbrojených sil v této oblasti.³⁵ Geostrategická hodnota území byla pro Rusko nedocenitelná. Jak Bělorusko, tak Ukrajina byly součástí SNS, nicméně Ukrajina se z ruského vměšování snažila oprostít.

Těmito kroky Polsko na jedné straně naplňovalo cíle koncepce ULB, jelikož podporovalo vojenskou nezávislost Litvy a Ukrajiny na Rusku, čímž si budovalo bezpečnostně loajální partnery. Tyto vazby posílily pozici Polska a zmenšily potenciální ruský manipulační prostor. Jako důkaz sblížení Polska s Ukrajinou a Litvou může sloužit uzavření strategického partnerství s oběma zeměmi, či vytvoření symbolických smíšených mírových sborů LITPOLBAT a UKRPOLBAT.³⁶ Tento kurz se na druhé straně vylučoval se zkvalitněním vztahů s Ruskem, které vstup Polska a Litvy do NATO kategoricky zamítalo. Propagování ULB principu nezávislosti mělo své limity, jak lze vidět i na příkladu odmítnutí hlubší spolupráce s Ukrajinou.

Další oblastí bezpečnosti, do které se promítly vztahy k východním sousedům, byla bezpečnost energetická. Polsko, stejně jako všechny středoevropské a velká část postsovětských zemí, existenčně záviselo na dodávkách plynu a ropy z Ruska, které mělo na zdejší energetický trh monopol. To se ukázalo jako účinný prostředek udržování ruského vlivu ve státech SNS.³⁷ Blokovalo to možnost jejich prozápadní, Polskem preferované orientace.

Dalo by se říci, že všechny země včetně Ruska měly značný zájem diversifikovat sítě ropovodů a plynovodů. Polsko, Ukrajina a Litva proto, že nechtěly záviset výhradně na ruském dodavateli, jehož energetickou politiku chápaly jako možnou hrozbu a Rusko proto, že nechtělo, aby jeho obchod se zeměmi západní Evropy závisel na tranzitních zemích

---

³⁴ Kuźniar a Szczepanik, *Polityka Zagraniczna*, 222.

³⁵ Kuchyňková a Šmíd et al., *Rusko jako geopolitický aktér*, 62.

³⁶ Kuźniar a Szczepanik, *Polityka Zagraniczna*, 228.

³⁷ Agata Łoskot et al., „Kłopotliwe bogactwo – sytuacja i perspektywy sektorów ropy i gazu na obszarze bełego ZSRR,“ *Prace OSW*, sešit 12 (prosinec 2003): 18, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/prace-osw/2003-12-15/kłopotliwe-bogactwo-sytuacja-i-perspektywy-sektorow-ropy-i-gazu-na-o> (staženo 15. 3. 2012).

středovýchodní Evropy.³⁸ V nediversifikovaném systému se obě strany potřebovaly a měly proti sobě pojistku.

V rámci diversifikačních snah spolupracovalo Polsko s Ukrajinou a později i s Litvou. Ukrajina Polsku roku 1997 navrhla společný projekt ropovodu Oděsa-Brody-Gdaňsk, který měl vést ropu z Kaspického moře do Evropy a míjet přitom území Ruska.³⁹ Tento projekt by postavil Ukrajinu alespoň částečně na vlastní nohy a silněji by ji navázal na středoevropské struktury. Polsko tuto iniciativu podpořilo, ale kvůli jeho proměnlivému postoji, nedostatku financí a ruskému bránění projektu celá akce nakonec neměla příliš úspěch a ropovod byl pronajat rusko-britskému koncernu TNK-BP.⁴⁰ S Litvou Polsko začalo v otázkách energetiky významně spolupracovat po vstupu do EU.⁴¹ Vzhledem k míře závislosti celého regionu na ruských dodávkách ropy a plynu ale Polsko nemělo významný prostor pro aplikaci principů koncepce ULB.

S Ukrajinou a Litvou se také společně stavěly proti stavbě plynovodu Nord Stream, který měl vést plyn z Ruska přímo do Německa a obcházet tyto tranzitní země. Fakt, že už by nebyly jedinými zprostředkovateli ruského plynu na západní trhy, by jim znemožňoval vyvažovat energetickou závislost na Rusku.⁴² Někteří Poláci projekt plynovodu dokonce nazývali „nový Molotov-Ribbentrop“.⁴³ Celá záležitost semknula Polsko a Litvu v otázkách energetiky a to zejména na půdě EU.

Ačkoli Polsko střídavě podporovalo diversifikační projekt Ukrajiny, nemohlo se na tohoto partnera v otázkách energetiky spolehnout, stejně jako na Bělorusko. Jejich spory ohledně ropy a plynu s Ruskem a následné „uzavírání kohoutků“ z ruské strany dopadaly i na

---

³⁸ Jak Polsko, tak Ukrajina a Bělorusko jsou klíčovými tranzitními zeměmi ruského plynu a ropy do Evropy. Přes Ukrajinu vede potrubí Družba, Běloruskem prochází Northern Lights a Polskem plynovod Jamal, na jehož stavbě se dohodlo s Ruskem roku 1993. Agata Łoskot, „Security of Russian gas supplies to the EU – the question of infrastructural connections,“ *Punkt Widzenia, OSW* (únor 2005): 13, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2005-02-15/bezpieczenstwo-dostaw-rosyjskiego-gazu-do-ue-kwestia-polaczen-i> (staženo 24. 3. 2012).

³⁹ Marek Całka et al., *Rocznik strategiczny 1998/99: przegląd sytuacji politycznej, gospodarczej i wojskowej w środowisku międzynarodowym Polski*, 158. (staženo v elektronické podobě 10. 12. 2004).

⁴⁰ Ropovod se podařilo dostavět pouze z Oděsy do Brod a prezident Leonid Kučma rozhodl o jeho pronajmutí rusko-britskému koncernu TNK-BP, který jím vedl ruskou ropu. Polsko-ukrajinský dialog o prodloužení potrubí do Polska se částečně obnovil po oranžové revoluci. Andrzej Kublik, „Polska nie chce ropociagu Odesa – Brdoy – Gdańsk, zarzuca premier Ukrainy,“ *Gazeta wyborcza*, 29.1.2012, staženo 19.3. 2012, http://wyborcza.biz/biznes/1,101562,11053140,Polska_nie_chce_ropociagu_Odesa___Brody___Gdansk.html.

⁴¹ Katarzyna Pełczyńska-Nałęcz, „How far do the borders of the West extend? Russian/Polish strategic conflicts in the period 1990-2010,“ *OSW Report* (březen 2010): 59, <http://www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-report/2010-03-18/how-far-do-borders-west-extend-russianpolish-strategic-conflicts-pe>.

⁴² Přes Ukrajinu šlo 90% ruského plynu, přes Bělorusko a Polsko zbytek. Łoskot, „Security of Russian gas supplies to the EU,“ 21.

⁴³ Klaus Ziemer, „Polska polityka zagraniczna po 1989 roku,“ v *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, ed. Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil (Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007), 303.

Polsko a další země střední Evropy.⁴⁴ Otázka energetiky sousedy často rozdělovala. Polsko se tedy pokoušelo hledat alternativního dodavatele v Norsku, což sklidilo negativní ohlas Ruska.

V oblasti bezpečnosti jak vojenské, tak energetické, pozorujeme, že se Varšava inspirovala ULB modelem, například když podporovala vstup sousedů do NATO nebo projekty energetické diversifikace. Vždy ale měla na zřeteli vlastní nezávislost, takže se nepouštěla do projektů, které by ji mohly ohrozit. Za primárního garanta bezpečnosti považovala západ, ale v rámci zajištění si odstup od Ruska podnikla všechny kroky, aby vznikly spřízněné nárazníkové státy.

1.3.3. Historie

Jedním z předpokladů přístupu ULB, na který Giedroyć s Mieroszewským kladli důraz už od 50. let, bylo překonání hořkosti plynoucí z křivd, které na sobě národy středovýchodní Evropy v minulosti napáchaly. Nespravedlnost pociťovali příslušníci každého z nich a každý národ si interpretoval dějiny po svém. Minulost a vypořádávání se s ní sehrály po roce 1989 důležitou roli při formování vzájemných vztahů mezi Polskem, jeho východními sousedy a Ruskem. Jak si ULB koncepce stála zde?

Jak Ukrajinci, tak Bělorusové a Litevci si až do postkomunistického období zachovali negativní vzpomínky na meziválečnou polskou asimilační politiku po první světové válce. Ukrajinci a Bělorusové měli Polákům za zlé rozdělení jejich národů mezi Polsko a Rusko řížským mírem roku 1921, Litvu pak na několik desítek let traumatizovala ztráta Vilnius ve prospěch Polska. Hořkost působila též akce Visla, během které Poláci přesídlili desetitisíce Ukrajinců.⁴⁵ Národy ULB razily už od meziválečného období heslo „ani s Ruskem ani s Polskem“.⁴⁶

Polsko zase nemohlo zapomenout Rusku masakr důstojníků v Katyni a Ukrajincům řež Poláků na Volyni a v Malopolsku a spolupráci s nacisty.⁴⁷ Prvek, který ale země ULB a Polsko v otázce minulosti názorově sblížoval, byly společné výčitky vůči Rusku, za jeho imperiální komunistickou politiku, hladomor či válečné zločiny.

---

⁴⁴ Pełczyńska-Nałęcz, „How far do the borders of the West extend?“, 62.

⁴⁵ Nathaniel Copsey, „Remembrance of Things Past“, 540.

⁴⁶ Ukrajina a Bělorusko existovaly jako svazové republiky SSSR. Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś w publicystyce paryskiej*, 43.

⁴⁷ Copsey, „Remembrance of Things Past“, 538.

Po roce 1989 nestačilo za minulostí udělat tlustou čáru, lidé potřebovali zadostiučinění, která se často dostávala do konfliktu, přičemž jednotlivé strany zůstávaly k druhé hluché. Po Ukrajině Polsko požadovalo odsouzení volyňských masakrů a naopak Ukrajina žádala to stejné pro akci Visla. Také chtěla, aby se Polsko nestavělo proti pomníkům ukrajinských bojovníků OUN na svém území.⁴⁸ Na oplátku Poláci prosazovali rekonstrukci a zachování „hřbitova Orlíchat“ polských obránců Lvova, stejně jako dalších válečných hřbitovů.⁴⁹ Polský problém s Litvou se týkal Vilnius, kde Litevci požadovali odsouzení anexe, želigiaády⁵⁰ a protilitevských aktivit polské menšiny, která v referendu o nezávislosti Litvy na SSSR hlasovala proti nezávislosti.

Byť se nepodařilo neutralizovat pohledy na společné bolestné dějiny, došlo mezi Polskem a jednotlivými sousedy ke vzpomínkovým akcím za účasti nejvyšších státních špiček a k oficiálním odsouzením činů jako akce Visla z polské strany, ke společné ceremonii na „hřbitově Orlíchat“ nebo účasti polského prezidenta na oslavách výročí nezávislosti Litvy. Byl také rozjet projekt učebnic dějepisu v polsko-litevské spolupráci. V otázce Katyně přetrvávaly i přes ruské přiznání odpovědnosti spory.

V sousedské politice Polska zůstávala otázka historie zdrojem vážných sporů, které bránily partnerům, aby se přenesli přes vzájemné stereotypy, tak jak to hlásala koncepce ULB. Nicméně polská vláda se snažila vyvíjet usmiřovací akce, které alespoň v některých případech symbolicky vyjádřily snahu zapomenout. Korektní situace na mezivládní úrovni však kontrastovala s předsudky na úrovni jednotlivých společností. Nicméně kroky jako společné „nadstátní“ učebnice a kulturní projekty linii koncepce ULB sledovaly.

1.3.4. Menšiny

S minulostí je úzce spjata otázka menšin, které se v důsledku posunů hranic po druhé světové válce ocitly na území sousedního státu. Platí to jak pro Poláky v Litvě, Bělorusku a na Ukrajině, tak pro Litevce, Bělorusy a Ukrajince v Polsku. Tato záležitost byla už od roku 1989 citlivým tématem a v případě Litvy se stala problémem v procesu sblížení obou zemí. Nakolik v politice Polska k menšinám můžeme sledovat linii koncepce ULB, popřípadě ve kterých bodech s ní koliduje?

---

⁴⁸ OUN (Organizace ukrajinských nacionalistů) se podílela za druhé světové války na proti polských akcích a vraždách polského obyvatelstva. Chwalba, *Polsko 1989-2008*, 183.

⁴⁹ Ti bránili Lvov proti Ukrajincům.

⁵⁰ Hlavní litevské město Vilnius obsadil roku 1921 generál Želigowski a celá oblast následně připadla roku 1923 Polsku. Chwalba, *Polsko 1989-2008*, 185.

SSSR se snažil tlumit nacionalismy jednotlivých národů, což podporoval rusifikací, ale národnostní cítění se mu potlačit nepodařilo, takže nově nezávislé země vnímaly své krajany za hranicemi jako součást národa, které je třeba zajistit důstojné životní podmínky. Po roce 1989 přebývalo asi 270 tisíc Poláků v Litvě, 400 tisíc v Bělorusku a 140 tisíc na Ukrajině.⁵¹ Menšiny se vyznačovaly různou mírou aktivity. Naopak v Polsku podle oficiálních statistik žilo 20 – 30 tisíc Litevců, 48 tisíc Bělorusů a 28 tisíc Ukrajinců. Podle neoficiálních zdrojů se však za Ukrajince považuje až 300 tisíc osob⁵² a za Bělorusy 200 až 300 tisíc.⁵³ Z důvodu stigmatizace či asimilace se k ní však lidé nehlásili.

III Polská republika prohlásila již roku 1989 ochranu polské menšiny za svou prioritu a od počátku se dynamicky zasazovala o její práva. Zároveň nasadila příznivý kurz k menšinám v Polsku zahrnující xenofobii, etnocentrismus a podporující kulturní a jazykové sebeurčení. Zlepšila i právní postavení menšin.⁵⁴ Podobný postoj oficiálně zaujaly i vlády Litvy, Běloruska i Ukrajiny. Rovina vládních deklamací se ale často lišila od reality, kdy mezi menšinami a většinovým obyvatelstvem panovala nedůvěřivost a reformy zrovnoprávňující menšiny byly nedostatečně, či velmi chaoticky, implementovány.⁵⁵ Vzájemné vnímání bylo též zatíženo minulostí.

Polské menšiny v zemích ULB byly zpravidla výraznější a náročnější než menšiny ULB v Polsku. Nejvíce napětí působila menšina v Litvě, zatímco na Ukrajině a v Bělorusku byly asimilovanější. Na Ukrajině byla totiž relativně nízká hustota polského osídlení, menšiny byly rozprostřeny na větším prostoru, takže Poláci netvořili tak velké a kompaktní komunity. Přesto Poláci obecně obývali hlavně severozápad Ukrajiny.⁵⁶ Menšina v Bělorusku se sice koncentrovala v západní části, ale podle průzkumů vykazovala velkou míru tolerance a vnímala soužití s jinými etniky v Bělorusku jako nekonfliktní.⁵⁷ Ve všech třech zemích polská vláda neustále usilovala o posílení výuky polského jazyka ve školách a o možnost bohoslužeb

---

⁵¹ Počty týkající se polské menšiny se liší podle zdrojů, neboť je těžké definovat polskou národnost a za Poláky jsou považováni i ti, kdo jimi dávno nejsou. Kuźniar a Krzysztof Szczepanik. *Polityka Zagraniczna RP*, 246.

⁵² Peter Vermeersch, „National Minorities and International Change: Being Ukrainian in Contemporary Poland,“ *Europe-Asia Studies*, Vol. 61, č. 3 (květen 2009), 437.

Pro mnoho Ukrajinců a Bělorusů je výhodnější se ke své národnosti nepřihlásit z důvodu negativního vnímání polskou společností.

⁵³ Michael Fleming, The new minority rights regime in Poland: the experience of German, Belarusian and Jewish minorities since 1989, *Nations and Nationalism*, č.4 (2002): 536, <http://search.ebscohost.com/> (poslední přístup 7. 5. 2012).

⁵⁴ Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś*, 96.

⁵⁵ Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś*, 98.

⁵⁶ Vil Bakirov et al., „The Polish Minority in Ukraine,“ *ENRI-East* (Research project 2008-2011): 7, http://www.enri-east.net/wp-content/uploads/pl%28UA%29_FINAL_WEB_09022012.pdf (staženo 2. 4. 2012).

⁵⁷ David Otman, Roxana Ivanuito, Natalia Veremeeva, „The Polish Minority in Belarus,“ *ENRI-East* (Research project 2008-2011): 46, http://www.enri-east.net/wp-content/uploads/pl%28UA%29_FINAL_WEB_09022012.pdf. (staženo 2. 4. 2012).

v polštině.⁵⁸ Na Ukrajině a v Litvě se Poláci těšili přes četné spory relativní svobodě, kdežto v Bělorusku byly jejich podmínky ztíženy Lukašenkovým režimem, který bránil polským spolkům v aktivitách a považoval je za nástroj polského vměšování. Obtíž, se kterou se polská menšina na Ukrajině přeci jen setkávala, byla problematická restituce katolických kostelů a působení polských kněží.⁵⁹

Specifický případ je polská menšina v Litvě, která byla od roku 1990 zdrojem neshod v polsko-litevských vztazích. Prvotní impulz představovalo hlasování polské menšiny proti nezávislosti Litvy na SSSR a následné váhání Polska s uznáním litevské samostatnosti.⁶⁰ Smlouvu o přátelských vztazích a dobrém sousedství proto státy uzavřely až roku 1994.⁶¹ Poláci v Litvě bojovali za polské školství, možnost maturity v polštině a proti územní reorganizaci rozměňující menšinu a ovlivňující volební obvody. Léta táhnoucím se sporem byl požadavek psát vlastní jména polsky, což Litva kategoricky odmítala.⁶² Přes protesty Poláků o jejich diskriminaci dávala Litva této menšině prostor, jemuž byly Bělorusko a Ukrajina daleky. Problémem byla hlavně silná polská identita litevských Poláků.

Na mezivládní úrovni působila otázka menšin napětí a emoce, zejména mezi Polskem a Litvou, ale také mezi Polskem a Běloruskem, neboť obě země vnímaly polský vliv jako zasahování do své suverenity. V Litvě pro velké autonomní požadavky polské menšiny, v Bělorusku pro podporu opozice a podryvání režimu. Zde několikrát došlo i k zatýkání představitelů polské komunity. K tenzím přispěl i projekt Karta Poláka, dávající občanům jiných států s doložitelnými polskými předky stejná práva jako Polákům, v případě že se nacházejí na území Polska, a umožňující bezvízový vstup do země.⁶³ Tyto polské akce byly určitým problémem pro dobrou sousedskou politiku. Když pomíneme specifickou situaci Běloruska, můžeme říci, že spory o menšiny zcela nevypovídaly o celkovém stavu vztahů

---

⁵⁸ Andrzej Stelmachowski, „Sprawy polonijne z perspektywy organizacji pozarządowej“ v *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2000*, ed. Barbara Wizimirska (Warszawa: Zarząd Obsługi Ministerstwa Spraw Zagranicznych, 2000), 297.

⁵⁹ Gzeskowiak, *Official Report of debates, parliamentary assembly, Ordinary session (First part), 22-26 Jan 1996* (Strasbourg, 1996), 121.

<http://books.google.cz/books?id=eqMi7IPvTiAC&pg=PA121&lpg=PA121&dq=polish+minority+in+ukraine&source=bl&ots=WL3GfK7HF-&sig=Y0BRtgHABG3MA9tioTsngeSnSFA&hl=cs&sa=X&ei=eymeT-u3D8rt-gbII9SBDw&ved=0CGsQ6AEwCA#v=onepage&q=polish%20minority%20in%20ukraine&f=false> (staženo z Googlebooks 19. 4. 2012).

⁶⁰ V Bělorusku i na Ukrajině polská menšina podporovala nezávislost těchto zemí, což přispělo k harmoničtějšmu soužití menšin. Stephen R. Burant, „International Relations in a Regional Context: Poland and Its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine,“ *Europe-Asia Studies*, č. 3 (1993): 408, <http://www.jstor.org/stable/153265> (staženo 25. 3. 2012).

⁶¹ Těmito smlouvami si státy symbolicky garantovaly státní hranice a vyjádřily podporu ochraně menšin. Smlouva svědčila o dobrých vztazích mezi zeměmi. Jan Król, „Współpraca polsko-litewska,“ v Jan Król et al., *Polska polityka wschodnia* (Kraków Meritum, 2000), 23.

⁶² Tento spor pokračuje i v současnosti .

⁶³ Stelmachowski, „Sprawy polonijne,“ 298.

mezi zeměmi a to ani mezi Polskem a Litvou, protože spolupráce probíhala v jiných oblastech a i v otázce menšin byly snahy o urovnání situace.⁶⁴

Můžeme tedy říci, že hlavní motivací byla pro Poláky suverenita. Srovnáním s ideálem teorie ULB vidíme, 1) že Polsko podporovalo nezávislost zemí ULB, aby držely Rusko v bezpečné vzdálenosti, ale nesnažilo se o nemožné. Když byla ohrožena jeho vlastní bezpečnost, přimklo se raději k západním strukturám. 2) O dodržování dobré sousedské politiky se Polsko na oficiální úrovni snažilo pomocí kulturních projektů, spolupráce v oblastech bezpečnosti, řešení situace menšin i omluv za minulost, ale ve skutečnosti právě menšiny – zejména v Litvě – ochlazovaly atmosféru ve vzájemných vztazích. 3) Přenesení se přes historické stereotypy byl běh na dlouhou trať, ve kterém vláda udělala pokrok, ale kus problémů zůstal. 4) Dialogu s Ruskem se podařilo dosáhnout hlavně v obchodní sféře, ale podpora protiruské opozice v ULB, protesty proti energetické politice Ruska a vstup do NATO přímou úměrou ochlazovaly polsko-ruské vztahy. 5) Mezi svou nezávislostí a vstupem do EU se Polsku aktivní politikou podařilo stabilizovat svou pozici jakožto středoevropského hráče, na druhou stranu bylo bezmocné proti vlivu Ruska na energetiku či na politiku v Bělorusku a na Ukrajině. Obecně lze říci, že problémy v jedné oblasti, například s menšinami, nevyklučovaly spolupráci jinde, kupříkladu ve vojenské sféře.

Přes pružné nakládání s koncepcí ULB se nedá tvrdit, že by se Polsko odklonilo od její základní myšlenky stabilizace středoevropského prostoru. Přístup k sousedům a priority v zahraniční politice Polska se ale odvíjely od strategie jednotlivých vlád a politických aktérů.

2. Uplatnění ULB v zahraniční politice polských vlád po roce 1989

Priority zahraniční politiky Polska i jeho postavení v Evropě prošly mezi lety 1989 a 2005 vývojem od usilování o nezávislost po začlenění se do NATO a EU. Vývoj ovlivňovaly jednak měnící se vztahy s euroatlantickými partnery, s Ruskem, integrace v rámci nadnárodních struktur, ale také různě politicky orientované polské vlády a prezidenti. Polsko muselo svou zahraniční politiku přizpůsobit okolnímu dění, a proto měl její východní rozměr v různých obdobích jinou důležitost.

Faktorem, který ovlivňoval debatu o východní politice v Polsku, byl střet tzv. prométheovského a neorealistického přístupu. Prométheovská idea, existující již od meziválečného období, vycházela z myšlenky solidarity k národům na východě Polska,

---

⁶⁴ Król, „Współpraca polsko-litewska,“ 25.

podporovala jejich samostatnost, práva a boj proti Rusku. Nesla v sobě i idealistickou myšlenku odpovědnosti za sbratřené národy.⁶⁵ Koncept ULB na ni jasně navazoval. Oproti tomu realistický přístup po roce 1989 prosazoval pragmatickou východní politiku se zaměřením na Rusko, upřednostňoval ekonomickou stránku vztahů a zastával názor, že snažit se o změny na Ukrajině a v Bělorusku jen zbytečně zhoršuje vztahy s Ruskem.⁶⁶ K prvnímu názoru se hlásila postsolidaritní politická uskupení, k druhému zpravidla postkomunistické skupiny a energetická lobby, obecně ale převažoval přístup prométheovský.⁶⁷

Fakt, že první polské vlády po roce 1989 tvořily převážně strany složené ze zástupců protikomunistické opozice, měl ten význam, že právě opozice se zabývala východní otázkou už za komunismu a byla obeznámena s přístupem Kultury, který se jevil v transformující se Evropě jako nejpřirozenější cesta garance svobody Polska.⁶⁸ Propagoval aktivní přístup k sousedům založený na spolupráci s cílem zajištění bezpečnosti pro všechny zainteresované strany. Mezi aktivní zastánce východní politiky Kultury patřil například Adam Michnik, zakladatel novin Gazeta Wyborcza, kde tyto názory také propagoval.⁶⁹

Předpoklady pro aplikaci koncepce ULB byly tedy v politických kruzích přítomny. Jak se model vyvíjel v čase v závislosti na jednotlivých vládách a nakolik byl skutečně následován, kdy se jednalo o pouhou rétoriku a kdy byl zcela upozaděn, prozkoumáme na přístupu různých polských vlád a prezidentů k východní politice. Zohledníme vždy vnitřní situaci v Polsku, v mezivládních vztazích a následně budeme sledovat míru (ne)přítomnosti ULB v oblasti NATO, EU, bezpečnosti, energetiky, menšin a vyrovnání s dějinami.

2.1. Postsolidaritní vlády 1989-1993

První nezávislé vlády, rekrutující se zejména z hnutí Solidarita, byly značně nestabilní, střídali se premiéři i koalice. Během čtyř let působily v Polsku vlády Tadeusze Mazowieckého, Jana Bieleckého, Jana Olszewského, Waldemara Pawlaka a Hany

---

⁶⁵ Andrzej Madera „Europa Środkowo-Wschodia w polskiej myśli politycznej“ v *Proeteizm i polityka etniczna wobec narodów slowiańskich w pogladach i dzialalności T. Holówki*, Mirosław Dymarski, Jerzy Juchnowski (Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004), 68.

⁶⁶ Lucyna Osińska, „Miejsce Ukrainy w koncepcjach polityki wschodniej III RP,“ *Dialogi Polityczne*, č. 11 (2009): 137, http://www.dialogi.umk.pl/archiwum_11.html (staženo 23. 3. 2012).

⁶⁷ Riabczuk, „Prometeusze i realiści,“ 363.

⁶⁸ Názory podobné východnímu programu Kultury se objevovaly za komunismu i v časopisech katolické inteligence jako Tygodnik Powsechny, Znak či Wieża. Nowak, *Impérium a ti druží*, 228.

⁶⁹ Timothy Snyder, *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania and Belarus 1569-1999* (New Haven: Yale University Press, 2003), 228.

Suchocké.⁷⁰ V zahraniční politice ale Polsko sklízelo úspěch. Její konzistentnost zajišťoval mezi lety 1989-1993 ministr zahraničí Krzysztof Skubiszewski.

Před první nezávislou vládou Tadeusze Mazowieckého úřadující od srpna 1989 stál složitý úkol – manévrovat v mezích tolerance slábnoucího SSSR, navázat **diplomatické** kontakty ve světě a udat zemi zahraničně politický směr. Nová vláda se řídila heslem „zaprvé svrchovanost“, v zahraniční politice pak razila linii „zpátky do Evropy“.⁷¹ Hlavními cíli bylo upravení vztahů se SSSR a Německem, uznání západní hranice Polska, aktivní činnost v KBSE, všestranná integrace v dalších nadnárodních organizacích a odchod sovětských vojsk z polského území. Tento kurz byl zachován až do roku 1993.

Základy nové východní politiky položili Mazowiecki a Skubiszewski. Hned roku 1989 Mazowiecki odmítl polský územní revizionismus vůči Ukrajinské, Litevské a Běloruské SSR a vyhlásil tolerantní kurz politiky k menšinám v Polsku.⁷²

Zásadní byla dvoukolejná politika, kterou začal Skubiszewský praktikovat na podzim 1990, kdy jednal s oficiální sovětskou vládou i s opozičními představiteli sovětských republik, jako by se jednalo o nezávislé státy, což kromě Polska žádná země nedělala.⁷³ Na podzim 1990 navštívil Moskvu i Kyjev, kde podepsal s oběma zeměmi smlouvy o přátelství a spolupráci, Minsk zatím podobnou smlouvu odmítl.⁷⁴ Snahy o nezávislost podporoval i v Pobaltí a v Rusku přál reformnímu Borisi Jelcinovi. Polsko se chtělo adaptovat na rychle se měnící situaci v okolí a nepromarnit šanci vytvořit si na východních hranicích spojení, ale zároveň udržet stabilizované vztahy s Ruskem. Dvoukolejná politika představovala koncepci ULB par excellence.

Dalším krokem ve směru uplatňování modelu ULB bylo uznání nezávislosti všech východních sousedů v druhé půli roku 1991, ač v případě Litvy došlo diplomatické k roztržce. Do roku 1992 pak s nimi (s výjimkou Litvy) a s Ruskem Polsko podepsalo smlouvy o přátelství a dobrém sousedství, kde státy garantovaly své hranice a zavázaly se k respektování práv menšin. Dále byly uzavřeny dohody o obchodní, hraniční a finanční spolupráci.⁷⁵

---

⁷⁰ Michał Kubát, *Politika v Polsku po roce 1989, Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence* (Praha: Karolinum, 2000), 71.

⁷¹ Kuźniar, Szeczanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 19-21.

⁷² Iwona Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś*, 96.

⁷³ Timothy Snyder, „Jerzy Giedroyc a polityka wschodnia,“ v *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, ed. Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil (Lublin : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007), 328.

⁷⁴ Stephen R. Burant, „International Relations in a Regional Context: Poland and Its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine,“ *Europe-Asia Studies*, č. 3 (1993): 406, <http://www.jstor.org/stable/153265> (staženo 30. 4. 2012).

⁷⁵ Iwona Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś*, 198.

Nicméně podoba polské východní politiky hodně závisela na SSSR, později Rusku, takže ULB přístup nemohl být s ohledem na zájmy Polska aplikován vždy a Polsko muselo mnohdy složitě balancovat mezi všemi aktéry. Z obav před reakcí Kremlu například neuznalo v lednu 1991 litevskou nezávislost, protože bylo stále na SSSR ekonomicky závislé, v Polsku přebývali sovětští vojáci a polská suverenita zůstávala křehká.⁷⁶ Kvůli strachu z reakce Ruska, se kterým Polsko řešilo odchod vojsk, byl roku 1992 odložen také podpis smlouvy o dobrém sousedství a přátelských vztazích s Ukrajinou.⁷⁷

Mezi lety 1992 a 1993 došlo v polské východní politice ke změně. Rozpadem SSSR ztratila dvoukolejná politika význam. V otázce mezivládních vztahů se zeměmi ULB Polsko koncepci následovalo, například s Ukrajinou založilo společný komitét prezidentů, přes litevský chlad se mu podařilo vyjednat se severním sousedem bezvízový styk a také pokračovalo v lobování za Bělorusko a Ukrajinu u nadnárodních organizací.⁷⁸

V otázce vojenské a energetické bezpečnosti měla aplikace ULB své limity. Polsko odmítlo Kravčukův návrh hlubší integrace Ukrajiny s Visegrádskou skupinou a podepsalo s Ruskem smlouvu o výstavbě plynovodu Jamal, který měl vést přes Bělorusko a Polsko.⁷⁹ Ukrajina nesla tento krok s nelibostí, protože v případě eventuálního sporu už Rusko nebylo odkázáno pouze na plynovody vedoucí přes její území, čímž se oslabila její vyjednávací pozice vůči Rusku. Na tento kontroverzní projekt Varšava přistoupila, aby zmírnila odpor Ruska k plánovanému polskému členství v NATO.⁸⁰

V období postsolidaritních vlád lze inspiraci koncepcí ULB pozorovat ve významné podpoře Ukrajiny, Litvy a Běloruska na cestě za nezávislostí, ve snaze stabilizovat vztahy s Ruskem a vytvořit si přátelské vazby se sousedy pomocí deklarací a úprav práv menšin. ULB byl tedy v polské politice přítomen a byl hodně motivován prométheovstvím. Například Skubiszewski se před parlamentem vyjádřil, že „životním zájmem Polska je posílení a prohloubení demokratických přeměn a nezávislosti [jeho] východních sousedů. (...) Nezávislé, demokratické a bezpečné země na východ od [polských] východních hranic jsou též spoluvůrci nezávislosti, demokracie a bezpečnosti Polska.“⁸¹ V praktické politice si Polsko zajišťovalo hlavně svou suverenitu a s koncepcí ULB nakládalo pružně například v otázkách energetické bezpečnosti či v problematice menšin, zejména v Litvě. Vzhledem

---

⁷⁶ Burant, „International Relations in a Regional Context,“ 400.

⁷⁷ Ibidem, 412.

⁷⁸ Kuźniar, Szecpanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 223.

⁷⁹ Marek Całka, „Polska polityka wschodnia w latach 1989–1997.

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Krzysztof Skubiszewski, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, 43. posiedzenie sejmu RP I kadencji,“ v *Exposé Ministrów Spraw Zagranicznych 1990-2011* (Warsawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011), 65.

ke zcela nové politické situaci nejen ve středovýchodní Evropě a k chaosu v postsovětských zemích byl ale tento postoj pochopitelný. Odrážel hlavní cíl politiky postsolidaritních vlád: nezávislost, garantovanou „posílením institucionálních vazeb na západní struktury, s prioritou integrace do euroatlantického systému bezpečnosti.“⁸²

2.2. Postkomunistické vlády 1993-1997

Kvůli rozklížení postsolidaritních stran a vzájemným bojům dali voliči v parlamentních volbách 1993 svůj hlas levicovým formacím vzešlým z polské komunistické strany. Za čtyři roky se vystřídaly vlády Waldemara Pawlaka, Józefa Oleksyho a Włodzimierza Cimoszewiće.⁸³ Zahraniční politiku vedli postupně Andrzej Olechowski, Władysław Bartoszewski a Dariusz Rosati.

Po zajištění suverenity Polska se prioritou následujících vlád stala bezpečnost a upevnění postavení země na mezinárodní scéně. Cestu Polsko vidělo jednoznačně v členství v NATO a EU, čemuž byla podřizována ostatní zahraniční politika. Vlády samozřejmě nezapomínaly na multivektorové zaměření země a na vztahy s Ruskem.⁸⁴ Manévrování mezi ním a západními organizacemi bylo pro tuto dobu charakteristické.

Politika k východním sousedům zůstávala důležitým bodem agendy a byla systematicky zmiňována mezi prioritami zahraniční politiky.⁸⁵ Podoby jejího aplikování můžeme rozdělit na období mezi lety 1993-1995 a 1996-1997. Nakolik zde byla patrná linie koncepce ULB?

Za postkomunistických vlád premiérů Pawlaka (říjen 1993 – březen 1995) a Oleksyho (březen 1995 – leden 1996) se ve vládních řadách zvýšil podíl realistů, kteří prosazovali více obchodních vazeb na Rusko a hlubší spolupráci s ním. Motivací byla ekonomická prosperita země, ale také snaha rozptýlit obavy Ruska ze směřování Polska do NATO. Toto sblížení znepokojovalo zejména Ukrajinu, která viděla v Polsku „spojku“ se západem. Litva disponovala skandinávskou alternativou a Bělorusku vazby na Rusko nevadily. Paradoxem situace bylo, že existovaly de facto dvě souběžné polské politiky k Rusku. První, Rusku

---

⁸² Ibidem.

⁸³ Kubát, *Politika v Polsku po roce 1989*, 77.

⁸⁴ Andrzej Olechowski, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1994,“ 84.

Władysław Bartoszewski, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1995,“ 93.

Dariusz Rosati, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1996,“ 114.

Dariusz Rosati, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1997,“ 135.

⁸⁵ Ibidem.

nakloněnější, vedlo ministerstvo zahraniční obchodní spolupráce.⁸⁶ Spřízněné kruhy dokonce navrhly zřídit strategické trio Berlín-Varšava-Moskva.⁸⁷ Druhou linii prosazovalo ministerstvo zahraničí pod vlivem solidaritního prezidenta Lecha Wałęsy, které přistupovalo k Rusku opatrněji, zdůrazňovalo nutnost přátelských vztahů a spolupráce se sousedy a vyjadřovalo obavy z ruské „speciální role“, kterou chtělo hrát ve svém „blízkém sousedství“.⁸⁸ Prostor pro aplikaci ULB byl tímto rozdvojením zúžený. Návrat ke zdůrazňování spolupráce se sousedy byl způsoben roku 1995 návrhem Ruska k hospodářské kooperaci „RVHP-bis“, který postsovětské země, stejně jako bývalé lidové republiky včetně Polska, kategoricky odmítly.⁸⁹

V otázce NATO Polsko lobovalo za ULB sousedy, ale reálný zájem měla jen Litva, se kterou Poláci začali v této oblasti spolupracovat od roku 1994, a Ukrajina, k níž zaujímali postoj rezervovanější. Kooperaci s Kyjevem v oblasti bezpečnosti se Varšava snažila dohnat lokálními projekty typu mírové sbory UKRPOLBAT, ale odmítala s ním uzavřít „strategické partnerství“ a místo něj fungovali pouze v rámci „úzkého partnerství.“ Model ULB zde tedy byl aplikován polovičatě.

Oblast, kde jej však pozorujeme jasně, je dobrá sousedská politika. S Běloruskem, ve kterém se dostal k moci roku 1994 autoritativní Lukašenko, se Polsko snažilo udržet aktivní mezivládní spolupráci, i když tento soused zaujímal odmítavý postoj.⁹⁰ Mnohem úspěšněji si vedlo ve vztazích s Litvou, se kterou podepsalo po letech jednání roku 1994 smlouvu o přátelství a spolupráci.

Celkově ale vlády Pawlaka a Oleksyho zaujímaly k otázkám východních sousedů rezervovanější postoj než jejich solidaritní předchůdci. Jak to shrnul ministr zahraničí Bartoszewský, Polsko se snažilo „*podporovat transformaci [východních sousedů] do výše svých možností.*“⁹¹ A ty končily tam, kde docházelo ke střetům s polským státním zájmem. Soustředěním se na země ULB nechtělo Polsko riskovat konflikt s Ruskem či ohrožení své integrace do euroatlantických struktur.

Kurz východní politiky se změnil v roce 1996 s aktivitou nového levicového proreformního prezidenta Aleksandra Kwaśniewského a s obměnou vlády. Ta zůstala levicová, ale ubylo v ní realistů a premiérem se stal Cimoszewicz. Po neustávajících ruských

⁸⁶ Kuźniar, Szczpanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 225.

⁸⁷ Marek Całka, „Polska polityka wschodnia w latach 1989–1997.“

⁸⁸ Olechowski, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1994,“ 80.

⁸⁹ Marek Całka, „Polska polityka wschodnia w latach 1989–1997.“

⁹⁰ Kuźniar a Krzysztof Szczpanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 228.

⁹¹ Bartoszewski, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1995,“ 103.

snahách blokovat přístup Polska do NATO, po návrzích typu RVHP-bis a po personálních změnách se Polsko snažilo s Ruskem vyjednávat a udržovat korektní vztahy, ale zároveň zdůrazňovat svůj zájem číslo jedna - přistoupení do NATO a EU.⁹² Přesto však došlo i ke zintenzivnění spolupráce s východními sousedy.⁹³

V otázce vstupu do NATO a EU Polsko pokračovalo v kontaktech s Litvou, která se ubírala stejným prozápadním směrem, a spolu s dalšími zeměmi Pobaltí a střední Evropy se podporovaly v přístupových jednáních.⁹⁴ Ukrajině a Bělorusku se stejné podpory kvůli jejich specifickým situacím na domácích scénách nedostalo. Polsko Litvu nevnímalo na stejné úrovni jako ostatní dva partnery a ULB postupy občas aplikovalo selektivně. V otázkách energetické bezpečnosti ale Polsko přijalo nabídku ke spolupráci na ukrajinském ropovodu Oděsa-Brody-Gdańsk.

Linii Giedroycovy koncepce sledovala také mezivládní spolupráce s Ukrajinou a Litvou. Roku 1997 se Polsko s Ukrajinou dohodlo na bezvízovém styku a s Litvou založilo společné shromáždění litevského a polského sejmů.⁹⁵ Celkově se polsko-litevské vztahy v druhé polovině 90. let hodně zlepšily, bylo podepsáno množství dohod o spolupráci a vznikly různé mezivládní skupiny.

Koncepci *Kultury* též naplňovala společná politika Ukrajiny, Litvy a Polska vůči Bělorusku, když se ho tyto země snažily zaangažovat do regionální spolupráce. V důsledku utužování běloruského režimu zaslaly Lukašenkovi společné vyjádření žádající demokratizaci vlády a respekt lidských práv, ale bezvýsledně.⁹⁶ Svérázné Bělorusko zvolilo cestu integrace s Ruskem, se kterým roku 1997 dobrovolně vstoupilo do svazu. Polsko však nadále zdůrazňovalo podporu běloruské nezávislosti.

V oblasti stereotypů a historických konfliktů mezi národy se přes kontroverze a spory také částečně dařilo následovat myšlenku *Kultury* a usilovat o smíření. Jelcin povolil stavbu hřbitova v Katyni a Polsko s Ukrajinou podepsaly roku 1997 dokument k uctění obětí z rusko-ukrajinských konfliktů.

V období levicových vlád zaznamenáváme dva přístupy. V první fázi byl důležitý vliv realistů, kdy politika vůči ULB byla pasivnější a zůstávala ve stínu NATO/EU a Ruska. V druhé fázi byl Rusku a NATO/EU přikládán stejný význam, ale zemím ULB se věnovalo

---

⁹² Rosati, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1997,“ 143.

⁹³ Sebastian Gerhardt, „„Kultura“ a polska polityka wschodnia lat dziewięćdziesiątych XX wieku,“ v *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, ed. Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil (Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007), 310.

⁹⁴ Rosati, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1996,“ 114.

⁹⁵ Król, „Współpraca polsko-litewska,“ 21.

⁹⁶ Kuźniar, Krzysztof Szczepanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 233.

více pozornosti. Koncepce se nikdy nedařila plně aplikovat. Její působení bylo zřetelné v polské politice k Bělorusku, ve snahách o urovnání historických sporů a navázání mezivládní spolupráce. Naopak v energetice se objevovala střídavě a přes četná politická prohlášení nebyla příliš respektována v integraci Ukrajiny do euroatlantických struktur. Dále bylo těžké koncepci aplikovat, protože lepší vztahy s Ruskem znamenaly ochabnutí dialogu s Ukrajinou a naopak. Vztah vlád k ULB zemím vyjádřil roku 1997 ministr zahraničí Dariusz Rosati, když řekl, že Polsko se bude ve východní politice „snažit o udržování co nejlepších sousedských vztahů se všemi partnery (...) [ale] národní prioritou zůstane NATO a EU.“⁹⁷

2.3. Akcja Wyborcza Solidarność 1997-2001

V parlamentních volbách roku 1997 levicové formace vystřídala vláda vzniklá sjednocením pravicových stran, která pod taktovkou premiéra Jerzyho Buzka zůstala u moci celé čtyři roky.⁹⁸ Šéfem diplomacie se stal Bronisław Geremek a v roce 2000 Władysław Bartoszewski.

Za Buzkovy vlády dosáhlo Polsko několika významných úspěchů na poli mezinárodní politiky, které změnilo jeho pozici ve středovýchodní Evropě. Roku 1998 předsedalo OBSE, v roce 1999 se stalo členem NATO a datum přístupu do EU bylo v jednání. Za cíl si Polsko stanovilo aktivní roli v euroatlantických strukturách, posilování mezinárodního obchodu a dynamičtější roli v regionu. Se vstupem do NATO se začalo považovat za potvrzenou část západu.

To se promítlo i do východní politiky. Ta byla pro Poláky stále důležitým bodem, ale změnou v bezpečnostních okolnostech Polska, které bylo nyní zaštiťováno mocným NATO, ztratily některé její aspekty na naléhavosti. Vztahy se sousedy i přesto prošly důležitým vývojem. V jaké míře se ubíraly směrem koncepcí ULB?

S návratem postsolidaritní pravice k moci se pojal i návrat prométheovskey smýšlejících politiků do vlády. Vliv byl patrný v politickém diskurzu, kdy Geremek v každoročních exposé ministra zahraničí věnoval hodně prostoru hlavně Ukrajině a Bělorusku a zdůrazňoval zájem Polska na jejich demokratickém vývoji. K otázkám Litvy se přistupovalo zpravidla v kontextu Pobaltí.

Buzkova vláda měla zájem na zintenzivnění dialogu s Ruskem, které se však potýkalo s ekonomickou a vládní krizí, ale zároveň chtěla podporovat postsovětské republiky. Vztahy

---

⁹⁷ Rosati, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1997,“ 143.

⁹⁸ Kubát, *Politika v Polsku po roce 1989*, 89.

obou zemí se zlepšily po nástupu nového ruského prezidenta Vladimira Putina k moci v roce 2000.⁹⁹ Přes odpor Ruska ke vstupu Polska do NATO nedošlo ke zhoršení vzájemných vztahů.

V oblasti NATO Polsko zastávalo politiku „otevřených dveří“, která dávala dalším zemím regionu perspektivu vstupu.¹⁰⁰ Stále podporovalo hlavně Litvu, což odmítalo akceptovat Rusko. Poláci zároveň přislíbovali svou intenzivní účast v komisích NATO-Rusko a NATO-Ukrajina. Obdobný proces podpory sousedů probíhal v otázce EU, kdy Polsko kooperovalo na přístupových jednáních s Litvou a ve spolupráci s Ukrajinou založilo Stálou polsko-ukrajinskou konferenci pro evropskou integraci. Navíc Geremek už na počátku polských přístupových jednání k EU navrhnul tzv. „východní rozměr“, strategii spolupráce s východními sousedy EU.¹⁰¹ ULB přístup v otázkách EU a NATO nebyl aplikován na všechny země stejnou měrou vzhledem k západnímu směřování Litvy a vzhledem k síle ukrajinských vazeb na Rusko.

V dalších oblastech bezpečnosti je přístup koncepce ULB patrnější, roku 1997 uzavřela Ukrajina s Polskem dohodu o strategickém partnerství, o dva roky později vznikl polsko-litevský vojenský útvar LITPOLBAT a už v roce 2000 se jak LITPOLBAT, tak UKRPOLBAT zúčastnily mírové mise v Kosovu.¹⁰² Polsko navíc stále zdůrazňovalo strategickou důležitost Ukrajiny a zájem na pokroku transformace země. Tyto kroky byly symboličtějšího rázu. V oblasti energetické bezpečnosti se Poláci snažili diversifikovat své zdroje, uzavřeli i smlouvu s Norskem, ale měli též zájem na dostavbě druhé větve ruského plynovodu Jamal, což Ukrajinci vnímali jako ohrožení. Polské rozhodnutí dále podporovat ukrajinský projekt Oděsa-Brody-Gdaňsk proto bylo spíše politické, mělo podpořit nezávislost Ukrajiny a tím zapadalo do koncepce ULB.¹⁰³

Systematicky se Polsko pokoušelo udržovat vstřícné vztahy na mezivládní úrovni. I zde byla viditelná motivace ULB. Čím dál pevnější vazby pojily Varšavu a Vilnius, mezi kterými probíhala setkání na všech politických úrovních. Kontakty s Kyjevem byly také živé, vznikla polsko-americko-ukrajinská iniciativa PAUCI, která měla pomoci s ekonomickými a správními reformami.¹⁰⁴ Polsku se ale nelíbilo, že je Ukrajina ve svých politických, ekonomických a společenských reformách často laxní, nedůsledná a že se Kučma profiluje

⁹⁹ Kuźniar, Krzysztof Szczepanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 238.

¹⁰⁰ Bronisław Geremek „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski 1999“, 183.

¹⁰¹ Pełczyńska-Nałęcz, „How far do the borders of the West extend?“, 55.

¹⁰² Lucyna Osińska, „Polskie a ukraińskie pojmowanie partnerstwa strategicznego pomiędzy Warszawą a Kijowem“ v *Dialogi Polityczne*, č.8 (2007): 40, http://www.dialogi.umk.pl/archiwum/8/03_osinska.pdf (poslední přístup 30. 4. 2012).

¹⁰³ „Polityka wschodnia“, v *Rocznik Strategiczny* (Warszawa: Scholar, 2001), 369.

¹⁰⁴ Ibidem.

příliš proruský.¹⁰⁵ S Běloruskem Polsko jednalo pouze na nižší vládní úrovni, s nevládními organizacemi či v oblasti obchodu, ale snažilo se zemi neizolovat a nepřipojovat se k mezinárodním sankcím. Giedroyćova koncepce tedy narážela na nedostatek participace některých polských partnerů.

Problémy se vyskytovaly i v případě menšin, kdy se Poláci, zejména v oblasti školství, snažili zajistit práva svým minoritám v zemích ULB. Naopak nezareagovali adekvátně při litevském procesu s pěti polskými separatisty z vilenské oblasti, které podpořila vládní organizace Poláků v zahraničí – *Wspólnota Polska*.¹⁰⁶ Přes snahu urovnat problémy menšin vedl často dialog do slepé uličky.

Buzkova vláda zastávala více prométheovský přístup k východním sousedům než její levicovní předchůdci, i když centrem zájmu Polska bylo stále NATO a EU. V rétorice byla hodně zdůrazňována role Ukrajiny, jakožto klíčového partnera na východě a vláda také prohlašovala, že celoevropské integrační procesy neoslabí regionální struktury a že navázání na „západ“ bude prospěšné i pro „východ“. Například přímo Geremek roku 1997 prohlásil, že chce ve východní politice zrealizovat co nejvíce z Giedroyćovy doktríny.¹⁰⁷ Odraz koncepce můžeme pozorovat v podpoře litevských euroatlantických aspirací, v politice východního rozměru a otevřených dveří, v otázce energetiky, kdy Polsko stálo o ruský plynovod, ale podpořilo i ukrajinský ropovod, projevila se ve společných vojenských misích a snaze o podporu nevládních organizací v Bělorusku. Aplikace ULB byla kolísavá v otázce menšin a mezivládní spolupráce. Jak upozornil v debatě roku 2001 bývalý ministr zahraničí Rosati, kontakty na politické úrovni a deklarace často nedosáhly reálného naplnění, zejména v případě Ukrajiny a Běloruska.¹⁰⁸

2.4. Návrat levice 2001-2005

Po volbách 2001 vystřídala pravici centrolevicová vláda vedená Leszkiem Millerem, kterou nahradil roku 2004 kabinet stejné orientace v čele s Markem Belkou. Zahraniční politiku vedl Włodzimierz Cimoszewicz, jehož místo obsadil roku 2005 Adam Daniel Rotfeld.

---

¹⁰⁵ Osińska, „Polskie a ukraińskie pojmowanie partnerstwa strategicznego, 33.

¹⁰⁶ Stelmachowski, „Sprawy polonijne,“ 297.

¹⁰⁷ Gerhardt, „„Kultura“ a polska polityka wschodnia lat dziewięćdziesiątych XX wieku,“ 310.

¹⁰⁸ „Polska Polityka Wschodnia,“ *Pełny zapis dyskusji zorganizowanej przez Fundację im. Stefana Batorego oraz redakcję „Tygodnika Powszechnego”, 1 marca 2001*, <http://www.batory.org.pl/ftp/program/forum/ppw.pdf> (ztaženo 7. 5. 2012).

Přes tradiční multivektorové zaměření se Polsko věnovalo hlavně přípravám ke vstupu do EU. Jedním z jeho hlavních cílů byla stále aktivní účast na vytváření zahraniční politiky NATO a Unie.

Polská východní politika nabyla s integrací do EU na dynamice. Polsko si z ní udělalo přednost a učinilo ji svým přínosem do unijní zahraniční politiky. Zdůrazňovalo sbližování EU a NATO s Ruskem a s Ukrajinou, propagaci politiky otevřených dveří a Východního Rozměru politiky EU.¹⁰⁹ Zásadní pro aktivitu Polska ve východních záležitostech pak byla „oranžová revoluce“ na Ukrajině. Exposé ministrů zahraničí z této doby působila, jako by projevy diktoval sám Giedroyć. Shodovala se ale rétorika se skutečností?

Ačkoli nastoupily levicové vlády, nepozorujeme realistické tendence v té míře jako v 90. letech, i když nový premiér Miller prosazoval silnější obchodní vazby na Rusko.

V otázce NATO Polsko stále podporovalo v přístupových jednáních Litvu, ale i Ukrajinu, která však byla kvůli prezidentovi Kučmovi nevyzpytatelným partnerem. Varšavská lobby za Kyjev ale posílila po „oranžové revoluci“ roku 2004. Analogický přístup zaujalo Polsko k Ukrajině a Litvě v oblasti EU. Roku 2002 chtěla Polskem podporovaná Ukrajina zahájit s EU přístupová jednání, ale Brusel žádost zamítl.¹¹⁰ Aby polský vstup do Unie nevytvořil v Evropě novou zeď, snažilo se Polsko zachovat co nejdéle bezvízový styk s Ukrajinou, Běloruskem a Ruskem a i po svém vstupu do EU si prosadilo levná víza se sousedy.¹¹¹ Zde vidíme patrné stopy koncepce ULB, neboť se Polsko v oblasti NATO a EU snažilo zohledňovat okolní země. Giedroyćovu myšlenku ale nejlépe odrážel východní rozměr, kde Polsko propagovalo větší pozornost k regionu a stavělo se za perspektivu členství zdejších zemí v Unii.¹¹² Polským a západoevropským snahám však konkurovalo Rusko, které si také snažilo upevnit vazby v oblasti v rámci Organizace pro Regionální Integraci.¹¹³

Linie ULB přístupu se projevovala i v mezivládních vztazích. Velmi živé byly kontakty hlavně s Vilniusem. Od nástupu Putina asi do roku 2002, kdy se zdálo, že se Rusko

---

¹⁰⁹ Włodzimierz Cimoszewicz, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, 2002,“ 251.

Włodzimierz Cimoszewicz, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, 2003,“ 277.

Adam Daniel Rotfeld, „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, 2005, 316.

¹¹⁰ Ewa Figel, „Ukraina,“ in *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2003*, ed. Barbara Wizimirska (Warszawa: Zarząd Obsługi Ministerstwa Spraw Zagranicznych, 2003), 313.

¹¹¹ Andrzej Cieszkowski „Polityka rozszerzonej Unii Europejskiej wobec wschodnich sąsiadów – wkład Polski,“ in *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2004*, ed. Barbara Wizimirska (Warszawa: Wydawnictwo Akademii Dyplomatycznej MSZ, 2004), 110.

Po vstupu EU do Schengenu Polsko musela zavést stejnou vízovou politiku jak zbytek EU.

¹¹² Riabczuk, „Prometeusz i realiści,“ 370.

¹¹³ „Wspólnota Niepodległych Państw: Geopolityczne Wstrzasy,“ in *Rocznik Strategiczny 2003/04* (Warszawa: Scholar, 2004), 230.

více orientuje na západ, měla Varšava vstřícné vztahy i s Moskvou. Pak ale Rusko zostřílo kurz, začalo se izolovat a s ním i Ukrajina. V důsledku vlády prezidenta Kučmy její euroatlantická orientace slábla a posílila integrace se SNS.¹¹⁴ Tím ochladly i polsko-ukrajinské vztahy, protože Poláci nechtěli jednostranně investovat do partnera s kolísavým zájmem. Přesto Polsko Ukrajině věnovalo v tomto období pozornost, například zorganizovalo důležitou konferenci „Ukrajina v Evropě“, kde se sešly evropské politické špičky a všechny vyjádřily podporu západnímu směřování země.¹¹⁵ Přes střídavý nezájem partnerů se tedy Polsko snažilo udržovat aktivní přístup ke svým sousedům a jednat s jejich představiteli.

Nejvíce se myšlenky Kultury v polské politice projevíly v podpoře nezávislosti sousedů. Polsko bylo dál proti izolaci Běloruska, ale hlavně sehrálo klíčovou roli v mediátorství „oranžové revoluce“ na Ukrajině roku 2004, kdy byly zfalšovány výsledky prezidentských voleb ve prospěch Kučmou podporovaného kandidáta Viktora Janukovyče. Stoupenci opozičního prozápadního kandidáta Viktora Juščenka vytáhli do ulic a hrozil střet se silovými složkami. O mírové vyřešení krize a organizaci nového kola voleb se zasadil tým vedený prezidentem Kwaśniewským, jehož součástí byl i litevský prezident Adamkus.¹¹⁶ Polsko bralo vyřešení situace jako svou misi a i řadové obyvatelstvo, do té doby k Ukrajině značně podezřivé, zaplavila vlna solidarity s východním sousedem. Zdálo se, že polské působení na východní země tedy není jen bojem proti ruskému větrnému mlýnu, ale naopak má reálné výstupy.

V otázkách energetiky byla polská politika nestálější. Zatímco předchozí vláda zastávala diversifikaci zdrojů, levicové kabinety ji neprosazovaly. To se projevilo i v jejich liknavosti vůči pokračování projektu ropovodu Oděsa-Brody-Gdaňsk. Polsko nakonec souhlasilo, ale po pracně uzavřené dohodě o realizaci z roku 2004 Ukrajina projekt odvolala.¹¹⁷ Zato s Litvou Polsko připravovalo od roku 2002 plán sloučení energetických systémů.¹¹⁸ Přístup Varšavy byl v případě energetiky pragmatický a model ULB nebyl hlavní motivací energetické politiky.

Jistých pokroků bylo dosaženo v oblasti menšin, Litva přislíbila novou strategii rozvoje polského školství, ale problémem zůstávala polská příjmení. Předmětem sporu se stala menšina v Bělorusku, kde vláda roku 2005 podnikla zátah na členy Sdružení Poláků v Bělorusku, které obviňovala z opoziční činnosti.

---

¹¹⁴ „Meandry polityki wschodniej,“ in *Rocznik Strategiczny 2004/05* (Warszawa: Scholar, 2005), 375.

¹¹⁵ Figel, „Ukraina,“ 312.

¹¹⁶ „Meandry polityki wschodniej,“ 376.

¹¹⁷ Ibidem.

¹¹⁸ Jadwiga Stachura, „Litwa, Lotwa, Estonia,“ in *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2002*, ed. Sylwia Kozień (Warszawa: Wydawnictwo Akademii Dyplomatycznej MSZ, 2002), 274.

Pokus o vstřícné kroky podnikaly vlády při překonávání historických křivd, což se neobešlo bez kontroverzí. Roku 2002 byla zhatěna společná ukrajinsko-polská ceremonie slavnostního znovuotevření Hřbitova Orlíchat z důvodu protestu Lvovské radnice. Konflikt urovnala až církev roku 2005. Hořkost provázelo i hlasování o deklaraci o uctění obětí volyňských masakrů, kdy Ukrajina shledávala prohlášení nevyváženými.¹¹⁹ Dále Poláci nepřijímali příznivě ukrajinské požadavky přiznat bojovníkům UPA statut válečných veteránů.¹²⁰ Mezi Polskem a Ruskem bylo stále sporným téma stalinistických represí vůči Polákům. Polsko se v duchu ULB koncepce snažilo o smír v otázkách minulosti, ale často s rozpačitým výsledkem.

Východní politika zaujímala mezi lety 2001-2005 důležité místo v polské zahraniční agendě. Polsko chápalo snahu být činným hráčem v oblasti jako svůj příspěvek do unijní politiky, v níž nechtělo být odsunuto na periferii. Linií koncepce ULB Polsko následovalo v politice otevřených dveří NATO, v programu východního rozměru EU a v postoji k Ukrajině při „oranžové revoluci“. Snahy o překonání historických křivd se podařilo zrealizovat spíše deklarativně a za vyhrocené atmosféry. Bělorusko představovalo problém, proti kterému Polsko moc nezmohlo, ale i tak nezůstávalo pasivní. Přes slibný začátek se nepodařilo zlepšit vztah s Ruskem. ULB přístup se také příliš neaplikoval v oblasti energetiky.

2.5. Prezidenti a ULB koncepce

Vlády se v Polsku po roce 1989 často měnily, ale prezidenti byli pouze dva: Lech Wałęsa a Alexandr Kwaśniewský. Byť byly pravomoci prezidenta omezené, disponovali oba vysokým společenským kreditem a měli vliv na utváření zahraniční politiky. Nakolik se ztotožňovali s filozofií koncepce ULB a jaký měly jejich postoje dopad na vztahy s východními sousedy?

Lech Wałęsa, vůdce hnutí Solidarita, zastával funkci prezidenta mezi lety 1990 a 1995. Jeho zahraničně politické stanovisko se shodovalo s politikou Skubiszewského. Na počátku 90. let bylo hlavním cílem zajistit nezávislost země a Wałęsa se zasloužil o vyjednání

---

¹¹⁹ Copsey, „Remembrance of Things Past,“ 532.

¹²⁰ Ukrajinská povstalecká armáda (UPA).

odchodu ruských vojsk z Polska či souhlasu Ruska se vstupem Polska do NATO.¹²¹ Dostával se ale často do sporů s Jelcinem a během období dvou proudů zahraničních politik v Polsku udával kurz politice ministerstva zahraničí. Vlivem solidarity měl k ULB myšlenke blízko.

V roce 1995 vystřídal Wałesa Alexandr Kwaśniewský, bývalý komunistický funkcionář, který ale zastával progresivní politiku a zdůrazňoval jak dobré vztahy se sousedy, tak s Ruskem.¹²² Po celé své prezidentské období se stavěl proti izolaci Běloruska, zasloužil se o zlepšení atmosféry v polsko-litevském dialogu a přispěl ke spolupráci polských a litevských elit v procesu integrace do NATO a EU. V roce 1996 dostal i nejvyšší litevské státní vyznamenání řád Vitolda Velkého.¹²³ Pod jeho záštitou proběhly četné vzpomínkové akce a konference na téma vztahů v regionu. I Giedroyc na konci 90. let prohlásil, že je s kurzem politiky Kwaśniewského spokojen¹²⁴ a Kwaśniewski Giedroyc dokonce několikrát navštívil. Nejvíce se prezident zviditelnil jako vyjednávač při „oranžové revoluci“ na Ukrajině, kdy inicioval tři kulaté stoly mezi stranami sporu. Úspěšným mediátorstvím si vysloužil mezinárodní uznání. Vliv ULB přístupu u něj byl značný.

Polští prezidenti měli tedy také zásluhu na utváření východní politiky země.

2.6. Bilance

Mezi lety 1989 až 2005 se v oficiálních projevech ve spojitosti se zahraniční politikou pravidelně zmiňovala „kontinuita“ či „nadstranická shoda“, což platí částečně i pro východní politiku, přesto existovaly mezi vládami v aplikaci koncepce ULB rozdíly.

Kabinety prvního období, ovlivněny prométheovstvím, užívaly výraznou ULB rétoriku, ale konkrétní kroky musely koordinovat s rozpadajícím se SSSR. Následné levicové vlády prosazovaly pragmatickou politiku s větším důrazem na Rusko, přičemž ULB diskurz zeslábl. Další pravicová vláda, opět pod vlivem prométheovství, ULB rétoriku oživila, i když zájmem zůstával hlavně vstup Polska do NATO a EU. Poslední skupina vlád, byť levicová, vedla překvapivě dynamický ULB diskurz, a byla relativně úspěšná v jeho převádění do praxe. Přes vládní odchylky zajišťovali kontinuitu směřování východní politiky prezidenti Wałesa a Kwaśniewský. Žádná vláda samozřejmě nesledovala koncepci doslova.

---

¹²¹ Ziemer, „Polska polityka zagraniczna po 1989 roku,“ 300.

¹²² Kuźniar, Szczepanik, *Polityka Zagraniczna RP*, 226.

¹²³ Magdalena Bierowiec, Analiza stosunków polsko–litewskich w latach 1991–2007, v *Dialogi Polityczne*, č.8 (2007): 17, http://www.dialogi.umk.pl/archiwum/8/02_bierowiec.pdf (poslední přístup 25. 4. 2012).

¹²⁴ Hofman, *Ukraina, Litwa, Białoruś*, 285.

Přístup k ULB ne vždy souvisel s politickou orientací. Pravicové vlády 1989-1993 a 1997-2001 se zpravidla identifikovaly s prométheovskou myšlenkou, čemuž odpovídala rétorika i část aktivit. Na druhou stranu pozorujeme výrazný rozdíl mezi levicovými vládami z let 1993-1997 a 2001-2005. V ekonomických a energetických otázkách sice zastávaly levicové kabinetů užší spolupráci s Ruskem, ale lišil se například postoj k NATO, EU a k jejich vztahu k polským východním sousedům. Rozdíl byl dán dobovými reáliemi, kdy v 90. letech nebyla pozice Polska ještě upevněna a strach ze znepráteleného Ruska byl silný, zatímco po roce 2001 už byli Poláci součástí NATO a směřovali do Unie.

Prezident Kwaśniewský se také vymykal dělení levá-pravá. Ač bývalý komunista, zasadil se o zprostředkovávání porozumění v regionu, přičemž na jeho činnosti a postojích byl otisk filozofie ULB znatelný, i když jeho politika závisela na dobových okolnostech. V zásadních liniích se ve vztahu k východním partnerům neodchyloval od Lecha Wałęsy, který měl ale větší nedůvěru k Rusku.

3. Vliv vstupu Polska do NATO a EU na východní politiku a aplikaci ULB

V dějinách nastala několikrát situace, kdy se Polsko octlo na hranici kultur, náboženství a mentalit. V těchto momentech samo sebe chápalo jako antemurale - ochranný val západní kultury a zároveň její poslední výspa. Kolem vstupu Polska do NATO a později EU panovaly obavy, že se země opět ocitne na dělící čáře Evropy a stane se valem uzavírajícím její západní konec.

S polskou integrací do euroatlantických struktur bariéry mezi členskými a nečlenskými zeměmi vznikly, ale hodně záleželo na Polsku, jak se k situaci postaví. Mohlo vzít vstup jako dosažení svého cíle, zaujmout vůči východu pasivní postoj a užívat výhod plynoucích z členství. Polsko ale už od přístupových jednání volilo přístup opačný. Nechtělo v rámci NATO a EU stanout na periferii a stát se pasivní figurkou v rukou velkých zemí. Roli hrálo také prométheovství a pocit zodpovědnosti vůči východním sousedům, ale také obavy z Ruska.¹²⁵

Nicméně s členstvím v NATO a EU muselo Polsko zakomponovat svou východní politiku do rámce těchto organizací a vzhledem k jeho novému postavení bylo nutné

---

¹²⁵ Nowak, *Impérium a ti druzí*, 250.

předefinovat vztahy se sousedy. To bylo nezbytné i kvůli velkým změnám uspořádání regionu. Vztahy s Litvou přešly na vnitrouijní úroveň, komunikace s Běloruskem setrvala zablokovaná, zato Ukrajina zůstávala partnerem k dialogu rozpolceným mezi Rusko a západ. Polsko muselo ke každé ze zemí zaujmout jinou strategii.

Jak se s touto situací vypořádalo? Je v tomto kontextu ještě vůbec možné mluvit o užívání koncepce ULB? Neztratila už myšlenka definitivně na aktuálnosti? Nebo se jedná o její určité naplnění? V této části se budeme snažit zjistit, nakolik vstup Polska do NATO a EU vytvořil v regionu novou bariéru a nakolik jeho členství dalo prostor aplikaci ULB zásad.

3.1. Rusko

Zásadní motivací Polska pro vstup do NATO a EU bylo zajištění vlastní bezpečnosti, za jejíž největší hrozbu považovalo ruskou dominanci v regionu. To byl jeden z důvodů, proč Polsko pokračovalo v podpoře demokracie a prozápadní orientace sousedů, ačkoli už od 90. let zdůrazňovalo, že jeho členství v NATO není zaměřeno proti nikomu.¹²⁶

Mezi Ruskem a Polskem panovalo neustálé napětí v otázce středovýchodní Evropy, neboť každý stát měl s regionem jiný záměr. Země EU udržovaly s Ruskem různé vztahy, a proto se některé polské akce s potenciálem rozhněvat Rusko u EU setkávaly s odmítavým postojem. Například k oranžové revoluci se Unie, zejména Německo a Francie, nejprve stavěla rezervovaně kvůli obavě z Ruska. NATO pak kvůli zachování dobrých vztahů s Ruskem zamítlo ukrajinskou žádost o členství.¹²⁷ Už integrace středoevropských států roku 1999 a Pobaltí 2004 byly problém.

Rusko se stavělo také proti unijnímu projektu Evropská Politika Sousedství (EPS), kterou EU praktikovala od roku 2004. Adresáty byly všechny země sousedící s EU, tedy i východní Evropa. Cílem bylo posílit evropskou bezpečnost a spolupráci přispět k ekonomickému vývoji a politickým reformám v zemích sousedících s Unií. Rusko ji ale chápalo jako jasné vměšování se do svého „blízkého sousedství“.

I přes bezpečnostní garance NATO a EU se Polsko snažilo oslabit vliv Ruska, získat podporu pro svou politiku v EU a působit na východní sousedy. Využití prvků koncepce ULB bylo tedy stále aktuální. Polsku se ale moc nedařilo naplňovat linii koncepce „dobré vztahy s Ruskem“.

---

¹²⁶ Stanisław Bielań, *Polityka zagraniczna Polski po wstapieniu do NATO i do Unii Europejskiej* (Warszawa: Difin, 2010), 296.

¹²⁷ Bielań, *Polityka zagraniczna Polski po wstapieniu do NATO*, 295.

3.2. NATO

Z oblasti zemí ULB znepokojoval polský vstup do NATO hlavně Ukrajinu, protože se bála zesílení ruského vlivu v postsovětském prostoru, jakožto důsledku ruské obavy z akcí NATO v blízkosti jeho hranic.

Přes obavy Ukrajiny se Polsko i po vstupu do NATO věnovalo podpoře severoatlanticko-ukrajinských akcí a zasazovalo se o ukrajinské, pobaltské i gruzinské členství. Litva nakonec zvolila cestu do NATO přes Polsko místo přes Skandinávii a konzultovala s ním předpřístupové procedury.¹²⁸

Ve vztahu NATO-ULB prostor ale existovaly problémy, protože při průzkumech na Ukrajině po roce 2000 se ukázalo, že jen 20% obyvatel chce připojení k NATO. Navíc východní partneři byli často politicky nestabilní a nedůvěryhodní, například Kučma na summitu NATO v Istanbulu v roce 2004 prohlásil, že Ukrajina má zájem o vstup do Aliance, načež to po návratu domů odvolal.¹²⁹

Vstup Polska do NATO posílil jeho vyjednávací pozici a neutlumil snahu zapojit do Aliance i své sousedy, ač se mu to povedlo jen s Litvou, protože Ukrajina byla příliš pod vlivem Ruska a názorově proměnlivá. Vstup Polska do NATO částečně ochladil vztahy s Ukrajinou, protože se každá země, i přes polské lobbovací snahy, octla v jiném bezpečnostním paktu, což koncepci ULB zcela nenaplnovalo.

Nicméně členství Polska v EU mělo výraznější dopady na sousedy než jeho účast v NATO.

3.3. EU

Se vstupem Polska do EU se objevily fyzické, politické i mentální bariéry. Nejcitelnější překážkou bylo zavedení vízové povinnosti. Polsko si ale vyjednalo, aby do zavedení Schengenského režimu mělo s Ukrajinou a Běloruskem víza bezplatná, což pak již nebylo možné.¹³⁰ Avšak Polákům se povedlo snížit cenu ze standardních 60 eur na 35 eur pro Rusko a Ukrajinu a na 20 eur pro Bělorusko. I přesto se počet osob příchozích do Polska z východu dramaticky snížil.¹³¹ Dalším problémem bylo nastavení Evropské **Politiky** Sousedství (EPS), kdy EU navrhovala zemím za svými hranicemi spolupráci podmínovanou vnitřními změnami směřujícími k demokratičtějšímu transparentnějšímu systému, ale jelikož

¹²⁸ Bierowiec, „Analiza stosunków polsko–litewskich,“ 21.

¹²⁹ „Ukrajina bez Kuczmy,“ in *Rocznik Strategiczny 2004/05* (Warszawa: Scholar, 2005), 228.

¹³⁰ Gerhardt, „„Kultura“ a polska polityka wschodnia lat dziewięćdziesiątych XX wieku,“ 312.

¹³¹ Bieleń, *Polityka zagraniczna Polski po wstapieniu do NATO*, 307.

nenabízela perspektivu členství, státy měly malou motivaci změny provádět.¹³² Rovněž byla společné unijní politice vůči východu vytykána deklarativnost a nedostatek viditelných kroků. K dosažení opravdových změn neměla unie například zastavovat projekty komunikací na hranicích EU, ale měla dojednat spolupráci na dostavbě přesahu do sousedních států atd.¹³³ Po vstupu Polska do Unie vznikly překážky bránící kontaktu hlavně na úrovni společností a u zemí východní Evropy se rozšířil pocit, že je EU uzavřeným klubem. Panovaly též rozdílné názory členů EU na hloubku spolupráce a eventuelní integrace se sousedy. Vyvstaly tedy skutečnosti, které praktikování postupů koncepce ULB zabraňovaly.

Na druhou stranu se Polsku naskytl nové příležitosti. Před vstupem do Unie mělo omezené možnosti uskutečňování východní politiky, protože je v porovnání s Ruskem malé a ekonomicky slabé a nemohlo mu ve středovýchodní Evropě účinně konkurovat. Rusko „bezvýznamné“ Polsko nebralo příliš v potaz, ale s integrací do EU se polská východní politika posunula na vyšší úroveň, neboť proti ruskému vlivu už nestálo osamocené Polsko, ale země reprezentující Unii, což změnilo poměr sil. Rusko si sice zachovalo v regionu dominantní vliv a Polsko muselo svou politiku synchronizovat s EU, ale získalo více prostředků k působení na východní sousedy a rozsah projektů mohl mít větší rozměr. Možnosti pro realizaci koncepce Kultury tedy vzrostly.

Navíc to byli právě Poláci, kdo roku 1998 navrhl vytvoření východního rozměru Unie a od koho se očekával přínos v jeho rozvoji v rámci EU díky dlouholetým zkušenostem a obeznámení s poměry.¹³⁴ Na politice východního rozměru se ale podílela i Litva a další členové Unie z regionu. Polsko dále pravidelně vydávalo dokumenty rozvíjející strategii k východním sousedům a u evropského parlamentu se zasazovalo, aby v rámci EPS nebyla protěžována jižní dimenze a investovalo se stejně i do východní. Polsku tedy nelze upřít snahy udržet kontakty s východními sousedy a zaangažovat zde EU, což se shoduje se zásadami U(L)B.

Ač mělo Polsko s Litvou vždy jiné vztahy než s Běloruskem a Ukrajinou, po roce 2004 se formálně obě země staly rovnocennými partnery v rámci EU a NATO. Koncepce, tak jak ji chápal Giedrojć a Mieroszewski, tím byla deaktualizována, ale její zásady zůstávaly nadčasové a Litva s Polskem spolu v EU aktivně spolupracovali na hájení společných

---

¹³² Szymański, „Parlament Europejski: o historycznym rozwoju,“ 26.

¹³³ Andrij Sadowy, „Czy powstanie nowa żelezna kurtyna na Wschodzie?“ v *Polska polityka wschodnia: materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu*, ed. Magdalena Jankowska et al., (Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2009), 20.

¹³⁴ Ziemer, „Polska polityka zagraniczna po 1989 roku,“ 305.

regionálních zájmů. Namísto Litvy jako další adresáti východní politiky v začínaly figurovat Moldávie a Gruzie.¹³⁵ Polsko podporovalo hlavně jejich vazby na EU a NATO.

Další z aktivit, kde se Polsko angažovalo, byla Evropská Politika Sousedství (EPS). Koncept byl navržen roku 2002 a uveden do praxe roku 2004. Na Ukrajině se například projekt zaměřoval na zlepšení klimatu pro investory a výhledově zemi přislíbil účast na zóně volného obchodu.¹³⁶ V Bělorusku se EPS snažila spolupráci podmiňovat změnami systému, což se ale nepodařilo a většina snah skončila u verbálních deklamací. Nakonec se podpora Unie orientovala spíše na financování studijních stipendií do EU a na příspěvky běloruským rádiím vysílajícím z Polska.¹³⁷ Unie se tedy snažila sousedy zahrnout do spolupráce, což může být také považováno za pokračování myšlenky koncepce ULB. Problémem byla nedůsledná realizace dohodnutých projektů.

Bodem, kde se ukázal živý zájem Polska na situaci východních sousedů, byla již zmiňovaná oranžová revoluce na Ukrajině, kde měl polský prezident Kwaśniewský mandát EU k vyjednávání smírného řešení. Polsko zajistilo, aby se ukrajinská záležitost umístila na předních místech agendy Evropského Parlamentu a aktivně se zasazovalo o příslib možnosti Ukrajiny žádat o členství v Unii, od čehož EU po prvotním souhlasu upustila.¹³⁸ Principy ULB a prométheovství byly tedy v polské politice přítomny.

Motivacemi Polska pro aktivní východní politiku po vstupu do NATO a EU bylo prométheovství, obavy před Ruskem, snaha stabilizovat region a přispět do zahraniční politiky EU oblastí, ve které bylo Polsko specialista. Varšava musela svou východní politiku podřídit zákonům EU, ale měla na její formování velký vliv. V NATO podobně velkou váhu kvůli jeho transatlantické vojenské povaze nemělo.

Slabinou východní politiky, a starým problémem koncepce, byl její deklarativní charakter. Ambiciózní cíle jako šíření demokracie, sblížení se západem či posilování energetické bezpečnosti se nedařilo naplnit, protože sousedé EU byli v praxi často nedůslední a neschopní či neochotní reformovat.¹³⁹ Vinu nesla i EU, protože nenabídla dostatečné motivační podmínky. V případě Litvy se dá říci, došlo k částečnému naplnění koncepce, ale zase se úplně rozpadl systém jak ho chápala Kultura – Polsko, Litva, Bělorusko a Ukrajina úzce spolupracující s reformovaným Ruskem, zajišťující stabilitu ve středovýchodní Evropě.

---

¹³⁵ Bieleń, *Polityka zagraniczna Polski po wstapieniu do NATO*, 27.

¹³⁶ *Ibidem*, 33.

¹³⁷ *Ibidem*, 40.

¹³⁸ *Ibidem*, 291.

¹³⁹ *Ibidem*, 312.

V přizpůsobené podobě ale hlavní zásady koncepce ULB v Polské politice v rámci NATO a EU přetrvávaly, ač s nimi Polsko nakládalo pružně a ne vždy přinášely výsledky.

Závěr

Po roce 1989 se Polsko rozhodlo ve své východní politice následovat koncepci ULB, která ale tím, že vznikla ve studenoválečném kontextu, nemohla ve své původní podobě tušit geopolitické změny, které se ve středovýchodní Evropě udály mezi lety 1989 a 2005. Bylo tedy nutné neupínat se na její původní kritéria, ale s pracovat s ní.

Aplikace koncepce ULB byla od počátku patrná v oblasti polské podpory nezávislosti Ukrajiny, Litvy a Běloruska zejména při rozpadu SSSR, při podpoře protirežimních sil v Bělorusku či oranžové revoluce na Ukrajině. Polsko se též stavělo za projekty energetické diversifikace na Ukrajině či za snahy Vilnius a Kyjeva připojit se k NATO a EU. Dále Varšava aktivně pracovala na udržování politiky dobrého sousedství se zeměmi ULB na úrovni mezivládních vztahů, řešením historických křivd a problémů v otázce menšin. Ne vždy ale spolupráce fungovala. Důvody byly nevole zainteresovaných stran ke kompromisu, nezájem partnerů Polska nebo polská priorita euroatlantické orientace. Problémový byl též vztah s Ruskem, které se stavělo proti polské aktivitě v jeho „blízkém sousedství“. Přes vůli Polska vycházet se svými sousedy co nejlépe pro něj na prvním místě stála jeho vlastní bezpečnost a nezávislost. Na míru praktikování modelu ULB měla vliv také vnitřní situace v zemích jednotlivých polských sousedů i v Polsku.

Ve významu přikládaném koncepci ULB polskými vládami hrála roli jak míra jejich prométheovství či realismu, tak vztahy s Ruskem a stupeň integrace do NATO a EU. V rámci euroatlantických struktur si Polsko mohlo dovolit odvážnější politiku vůči ruskému „blízkému zahraničí“. Přístup k ULB tedy ne vždy souvisel s politickou orientací. Pravicové vlády 1989-1993 a 1997-2001 a levicová vláda 2001-2005 zastávaly ULB zásady aktivněji než levicové formace 1993-1997. Levicové kabinetů ale obecně spolupracovaly s Ruskem intenzivněji v ekonomických a energetických otázkách a všechny vlády se snažily o řešení problémů menšin a dějin. Příznivě se k myšlence Kultury stavěli prezidenti Wałęsa a Kwaśniewski, kteří s ní byli obeznámeni už z debat mezi polskými intelektuály za komunismu.

Zásadní dopad na východní politiku Polska, po jehož boku se v integračním procesu zařadila Litva, měl jeho vstup do NATO a EU. To mu přidávalo na vlivu v regionu a také poskytovalo garance bezpečnosti. Panovaly obavy, že po dosažení dlouholetého cíle zanevře na své východní sousedy, které už nebude potřebovat. Polsko ale zvolilo aktivní politiku

v rámci obou organizací, přičemž v EU se stalo hlavním propagátorem a tahounem východního rozměru unijní politiky. Působení vlivu ULB je tedy patrné i zde.

Problematický však byl u koncepcí fakt, že její velká část se odehrávala pouze na úrovni deklarací, které mnohdy nebyly převedeny do praxe. Ve verbální rovině zůstala ustálena prohlášení o předním zájmu Polska na nezávislosti a demokracii na Ukrajině a v Bělorusku, i když už od poloviny 90. let byla pro Poláky mnohem důležitější orientace euroatlantická. Také prohlášení o intenzivní spolupráci vlád bývala nadnesená, protože zejména v případě Ukrajiny občas zůstávalo pouze u slov. Také přání každé vlády zlepšit vztahy s Ruskem vyznívala jako zažitá formule. Dále pak Polsko pomíjelo Giedroycovu myšlenku prioritní integrace se zeměmi ULB, což nebylo v daných reáliích tolik perspektivní, protože kdyby se Polsko sdružilo se zeměmi příliš blízko Rusku, mohlo by to ohrozit jeho západní integraci. Z koncepce ULB se naopak uchoval speciální nostalgický vztah k zemím ULB založený na pocitu historického pouta. Jak v exposé ministrů zahraničí, tak v oficiálních vládních publikacích bylo vždy vyhrazeno více prostoru Ukrajině, Litvě a Bělorusku než jiným sousedům a východní politika bývala s železnou pravidelností jmenována mezi prioritami zahraniční politiky.

Přes odchylky v aplikaci a v přístupech mezi jednotlivými vládami můžeme říci, že myšlenka ULB byla v polské politice po roce 1989 stále přítomna. Není oficiálně deklarovaným nařízením a politici si nedělají ambice ji dodržovat do písmene.

Původní idea Kultury, kdy měly Polsko, Litva, Bělorusko a Ukrajina úzce spolupracovat s reformovaným Ruskem a zajišťovat stabilitu ve středovýchodní Evropě, byla nerealizovatelná, ale bylo možné použít její základní myšlenku - vycházet co nejlépe se všemi sousedy – byť s každým na jiné úrovni - podporovat jejich nezávislost a zajistit Polsku bezpečnou pozici v regionu, ze které může efektivněji působit na východní země. Kdyby Polsko odmítlo integraci do západních struktur a místo toho vytvořilo unii se zeměmi středovýchodní Evropy, nedisponovalo by srovnatelnými finančními prostředky, ani pozicí v Evropě a jeho vliv na oblast by byl v konečném důsledku menší. Stejně jako koncepce ULB aktualizovala myšlenku federalismu, Polsko v euroatlantických strukturách může aktualizovat přístup ULB. Třeba právě Polskem a Švédskem iniciovaný projekt Východního Partnerství z roku 2009 je tím správným krokem vpřed.

Summary

After the disintegration of the Eastern bloc, Poland decided to follow the "ULB approach," formulated by the influential Polish exile magazine *Kultura* in Paris. However, ULB theory couldn't predict the geopolitical situation in Europe after 1989, therefore Poland could not fully apply this approach. Lithuania concentrated westwards, Belarus integrated with Russia, and Ukraine stayed hesitant between the two.

Yet, the ULB approach was evident in the Polish support of independence of its Eastern neighbors: Ukraine, Lithuania and Belarus during the collapse of the USSR, in assistance to Belarusian anti-Lukašenko opposition or to the pro-reform Ukrainian "Orange Revolution". The ULB approach was also evident in some mutual projects of energy diversification, in tentatives to mutually forgive violent historical injustices, or to solve conflicts among mutual minorities. Nevertheless, the cooperation did not always work due to the lack of compromise, interest, or Polish integration with Euro-Atlantic structures. The countries' relations with Russia was also problematic. The latter did not want to give up its influence over the states of "near abroad," which included the ULB countries.

In addition, the attitude towards ULB approach also depended on the Polish governments, whose stance was determined by their relations to Russia, degree of integration with EU and NATO, and prometheist (idealistic) or realist orientation. The first promoted Polish activity to their Eastern neighbors as Polish duty and mission and the second promoted commerce based pragmatic relations. Political orientation, left-right, wasn't a determinant, as the two right wing sets of governments between 1989-1993 and 1997-2001 and the left-wing government of 2001-2005 were all pro-ULB, whereas the left wing governments of 1993-1997 were concentrated on big powers, not paying that much of attention to the ULB countries. Both Polish presidents, Lech Walesa and Aleksander Kwaśniewski, supported the ULB approach tendencies, even though being politicians, they had to compromise.

Some weaknesses of the ULB approach of Poland included the high rate of rhetoric and the very little action performed. The Polish would always speak about the crucial importance of Ukrainian and Belarusian independence but in reality did everything to stay with the "West" and not risk their security for their neighbors. On the other hand, the Polish were bound to the ULB countries due to common past and cultural ties. Despite of the differences, we can conclude that all the Polish governments were aware of the ULB approach, even though it was not declared as an official foreign policy strategy.

The integration of Poland into NATO and EU had a tremendous impact among its neighbors in the region. Lithuania followed this path. Ukraine feared that the Polish would abandon their involvement in Central-Eastern Europe, and thus, would result in a greater Russian influence over the region. But, Poland chose to become an active promoter of the Eastern dimension of the EU, evidently influenced by ULB thought. The original concept of *Kultura*, in which Poland, Lithuania, Ukraine and Belarus were to cooperate with reformed Russia to mutually ensure the stability of the region, was unfeasible. Nevertheless, the main thought could be kept – to maintain the best relations possible with each neighbor, despite the differences in political orientations. The strong position of Poland in Euro-Atlantic structures would have positive impact also on its neighbors, especially Ukraine and Belarus, because being supported by the wealthy EU, Poland could develop more ambitious projects in the region and keep the direction of the ULB thought. Within the Euro-Atlantic structures, the ULB approach could reach a new progressive dimension.

Použitá literatura

Prameny:

Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Bartoszewski, Władysław. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 50. posiedzenie sejmu RP II Kadencji – 24 maja 1995 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 93-112. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Bartoszewski, Władysław. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 50. posiedzenie sejmu RP II Kadencji – 24 maja 1995 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 93-112. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Cimoszewicz, Włodzimierz. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 16. posiedzenie sejmu RP IV Kadencji – 14 marca 2002 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 245-268. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Cimoszewicz, Włodzimierz. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 22. posiedzenie sejmu RP IV Kadencji – 14 marca 2003 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 269-284. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Geremek, Bronisław. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 47. posiedzenie sejmu RP III Kadencji – 8 kwietnia 1999 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 177-204. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Olechowski, Andrzej. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 20. posiedzenie sejmu RP I Kadencji – 12 maja 1994 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 75-92. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Rosati, Dariusz. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 79. posiedzenie sejmu RP II Kadencji – 9 maja 1996 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 113-132. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Rosati, Dariusz. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 106. posiedzenie sejmu RP II Kadencji – 8 maja 1997 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 133-152. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Rotfeld, Adam Daniel. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 96. posiedzenie sejmu RP IV Kadencji – 22 stycznia 2005 r.“ V *Exposé Ministrův Spraw*

Zagranicznych 1990-2011, 303-322. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Skubiszewski, Krzysztof. „Informacja rządu o polityce zagranicznej polski, przedstawiona na 43. posiedzenie sejmu RP I Kadencji – 29 kwietnia 1993 r.“ V *Exposé Ministrów Spraw Zagranicznych 1990-2011*, 55-74. Warszawa: Rzeczpospolita Polska, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, 2011.

Sekundární literatura:

Knihy:

Beresnevičiute-Nosálová, Halina. *Litva*. Praha: Libri, 2006, 190s.

Bieleń, Stanisław. *Polityka zagraniczna Polski po wstąpieniu do NATO i do Unii Europejskiej: Problemy tożsamości i adaptacji*. Warszawa: Difin, 2010, 450s.

Hofman, Iwona. *Ukraina, Litwa, Białoruś w publicystyce paryskiej „Kultury“*. Poznań: Forum Naukowe, 2003, 322s.

Chwalba, Andrzej. *Polsko 1989-2008, Dějiny současnosti*. Brno: CDK, 2009, 254s.

Jankowska, Magdalena et al. *Polska polityka wschodnia: materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu*. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2009, 124s.

Jasina, Łukasz, Jerzy Kłoczowski a Andrzej Gil. *Aktualność przestania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007, 476s.

Król, Jan et al. *Polska polityka wschodnia*. Kraków Meritum, 2000, 223s.

Kubát, Michal. *Politika v Polsku po roce 1989, Volby, volební systémy a jejich politické konsekvence*. Praha: Karolinum, 2000, 149s.

Kuchyňková, Petra a Tomáš Šmíd et al. *Rusko jako geopolitický aktér v postsovětském prostoru*. Brno: Masarykova Univerzita, 2006, 200s.

Kuźniar, Roman a Krzysztof Szczepanik. *Polityka Zagraniczna RP, 1989-2002*. Warszawa: Wydawnictwo AKSON, 2007, 451s.

Madera, Andrzej Józef. *Polska Politika Zagraniczna, Europa Środkowo-Wschodnia, 1989-2003*. Kraków: Firma „SAS“, 2003, 328.

Madera, Andrzej. „Europa Środkowo-Wschodnia w polskiej myśli politycznej.“ V *Prometeizm i polityka etniczna wobec narodów słowiańskich w poglądach i działalności T. Holówk*, editovali Mirosław Dymarski, Jerzy Juchnowski. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2004, 296s.

Nowak, Andrzej. *Impérium a ti druzí, Rusko, Polsko a moderní dějiny východní Evropy*. Brno: CDK, 2010, 264s.

Snyder, Timothy. *The Reconstruction of Nations: Poland, Ukraine, Lithuania and Belarus 1569-1999*. New Haven: Yale University Press, 367s.

Strzelczyk, Joanna. *Ucieczka ze wschodu, Rosja w polskiej polityce 1989-1993*. Warszawa: Oficyna wydawnicza RYTM, 2002, 487s.

Sborníky:

Całka, Marek. „Polska polityka wschodnia w latach 1989–1997. Próba oceny, nowe wyzwania i perspektywy“ v *Rocznik Polskiej polityki zagranicznej 1998*. Staženo v elektronické podobě 10. 12. 2004.

Cieszkowski, Andrzej. „Polityka rozszerzonej Unii Europejskiej wobec wschodnich sasiadów – wkład Polski.“ V *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2004*, editovala Barbara Wizimirska., 103-114. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Dyplomatycznej MSZ, 2004.

Figel, Ewa. „Ukraina.“ V *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2003*, editovala Barbara Wizimirska, 310-318. Warszawa: Zarząd Obsługi Ministerstwa Spraw Zagranicznych, 2003.
Gerhardt, Sebastian. „„Kultura“ a polska polityka wschodnia lat dziewięćdziesiątych XX wieku.“ V *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, editoval Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil, 307-313. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007.

Kranz, Jerzy. „Polityka zagraniczna Polski – rzut oka na lata przełomu.“ V *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, editoval Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil, 337-345. Lublin : Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007.

Król, Jan. „Współpraca polsko-litewska.“ V *Polska polityka wschodnia*, editoval Jan Król et al. 21-29. Kraków Meritum, 2000.

Povilas, Gylys. „Najnowsza historia rozwoju stosunków polsko-litewskich.“ V *Polska polityka wschodnia*, editoval Jan Król et al., 57-62. Kraków Meritum, 2000.

Riabczuk, Mykoła. „Prometeusze i realiści.“ V *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, editoval Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil, 361-372. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007.

Sadowy, Andrij. „Czy powstanie nowa żelazna kurtyna na Wschodzie?“ V *Polska polityka wschodnia: materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu*, editovala Magdalena Jankowska et al., 19-21. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2009.

Snyder, Timothy. „Jerzy Giedroyc a polityka wschodnia.“ V *Aktualność przesłania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, editoval Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil, 327-331. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007.

Stachura, Jadwiga. „Litwa, Lotwa, Estonia.“ V *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2002*, editowała Sylwia Kozień, 273-279. Warszawa: Wydawnictwo Akademii Dyplomatycznej MSZ, 2002.

Stelmachowski, Andrzej. „Sprawy polonijne z perspektywy organizacji pozarządowej.“ V *Rocznik polskiej polityki zagranicznej 2000*, editowała Barbara Wizimirska, 291-301. Warszawa: Zarząd Obsługi Ministerstwa Spraw Zagranicznych, 2000.

Szymański, Konrad. „Parlament Europejski: o historycznym rozwoju i perspektywach polityki wschodniej Unii Europejskiej.“ V *Polska polityka wschodnia: materiały z konferencji zorganizowanej w marcu 2008 roku we Wrocławiu*, editowała Magdalena Jankowska et al., 22-26. Wrocław: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, 2009.

Ziemer, Klaus. „Polska polityka zagraniczna po 1989 roku.“ V *Aktualność przestania paryskiej "Kultury" w dzisiejszej Europie*, editował Łukasz Jasina, Jerzy Kłoczowski, Andrzej Gil, 297-305. Lublin: Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, 2007.

„Polityka wschodnia.“ V *Rocznik Strategiczny 2000/01*. Warszawa: Scholar, 2001.

„Wspólnota Niepodległych Państw: Geopolityczne Wstrzasy.“ V *Rocznik Strategiczny 2003/04*. Warszawa: Scholar, 2004.

„Meandry polityki wschodniej.“ V *Rocznik Strategiczny 2004/05*. Warszawa: Scholar, 2005.

Články:

Bierowiec, Magdalena. „Analiza stosunków polsko–litewskich w latach 1991–2007.“ *Dialogi Polityczne*, č.8 (2007): 13-22.

Burant, Stephen R. „International Relations in a Regional Context: Poland and Its Eastern Neighbours. Lithuania, Belarus, Ukraine.“ *Europe-Asia Studies*, Vol. 45, č. 3 (1993): 395-418.

Copsey, Nathaniel. „Remembrance of Things Past: the Lingering Impact of History on Contemporary Polish Ukrainian Relations.“ *EUROPE-ASIA STUDIES*, Vol. 60, č. 4 (červen 2008): 531-560.

Fleming, Michael. „The new minority rights regime in Poland: the experience of German, Belarusian and Jewish minorities since 1989.“ *Nations and Nationalism*, č.8 (2002): 531-548.

Łoskot et al., Agata. „Kłopotliwe bogactwo – sytuacja i perspektywy sektorów ropy i gazu na obszarze byłego ZSRR.“ *Prace OSW*, sešit 12 (prosinec 2003): 5-62.

Łoskot, Agata. „Security of Russian gas supplies to the EU – the question of infrastructural connections.“ *Punkt Widzenia, OSW* (únor 2005): 5-23.

Osińska, Lucyna. „Polskie a ukraińskie pojmowanie partnerstwa strategicznego pomiędzy Warszawą a Kijowem.“ *Dialogi Polityczne*, č.8 (2007): 25-42.

Pełczyńska-Nałęcz, Katarzyna. „How far do the borders of the West extend? Russian/Polish strategic conflicts in the period 1990-2010.“ *OSW Report* (březen 2010): 5-76.

Vermeersch, Peter. „National Minorities and International Change: Being Ukrainian in Contemporary Poland.“ *Europe-Asia Studies*, Vol. 61, č. 3 (květen 2009): 435-456.

Internetové zdroje:

„Planning the Nord Stream.“ Nord Stream. <http://www.nord-stream.com/pipeline/planning/> (staženo, 2. 5. 2012).

Bakirov et al., Vil. „The Polish Minority in Ukraine.“ *ENRI-East* (Research project 2008-2011). http://www.enri-east.net/wp-content/uploads/pl%28UA%29_FINAL_WEB_09022012.pdf (staženo 2. 4. 2012).

Gzeskowiak, *Official Report of debates, parliamentary assembly, Ordinary session (First part), 22-26 Jan 1996* (Strasbourg: 1996).
<http://books.google.cz/books?id=eqMi7IPvTiAC&pg=PA121&lpg=PA121&dq=polish+minority+in+ukraine&source=bl&ots=WL3GFk7HF-&sig=Y0BRtgHABG3MA9tioTsngSnSFA&hl=cs&sa=X&ei=eymeT-u3D8rt-gbII9SBDw&ved=0CGsQ6AEwCA#v=onepage&q=polish%20minority%20in%20ukraine&f=false> (staženo z Googlebooks 19. 4. 2012).

Otman, David a Roxana Ivanuito, Natalia Veremeeva. *The Polish Minority in Belarus, ENRI-East* (Research project 2008-2011) http://www.enri-east.net/wp-content/uploads/pl%28UA%29_FINAL_WEB_09022012.pdf. (staženo 2. 4. 2012).

„Polska Polityka Wschodnia“, *Pełny zapis dyskusji zorganizowanej przez Fundację im. Stefana Batorego oraz redakcję „Tygodnika Powszechnego”, 1 marca 2001*, <http://www.batory.org.pl/ftp/program/forum/ppw.pdf> (staženo 7. 5. 2012).